

OMNIS ALBO PYTANIA BEZ ODPOWIEDZI

Inauguracja projektu miała miejsce w gmachu Biblioteki Narodowej 7 lutego 2017 r. Uczestniczyło w niej, jak czytamy w sprawozdaniu ze spotkania, 120 przedstawicieli bibliotek z całej Polski, reprezentanci innych instytucji kultury, a także specjaliści goście, wśród których witano „przyjaciół tego projektu, w tym Włodzimierza Boleckiego, wiceprezesa Fundacji na rzecz Nauki Polskiej”¹. E-usługa OMNIS to obok Patrimonium, największy, wedle słów dyrektora BN, projekt w historii polskiego bibliotekarstwa². Prace koncepcyjne nad ostatecznym jego kształtem trwały kilka lat. W 2016 r. BN zorganizowała spotkania informacyjne na temat formuły, koncepcji i celów projektu. W tym samym roku OMNIS został wybrany do finansowania w konkursie „Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych” w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Realizacja trzyletniego programu rozpoczęła się w październiku 2016 r., przyznana kwota dofinansowania przekroczyła 63 mln zł³. Nie dziwi więc uroczysta oprawa, która towarzyszyła jego inauguracji. Spotkanie prowadził Tomasz Makowski, dyrektor BN, na scenę zapraszani byli pracownicy biblioteki, odpowiedzialni za realizację przedsięwzięcia. W trakcie podniosłej gali wyświetlono kilkuminutowy materiał promujący główne założenia projektu. Przytoczmy początkowe zdania wygłaszane przez narratora tego materiału filmowego. „W Polsce mamy 32 tys. bibliotek, a w nich miliony książek. Czytelnik, aby znaleźć konkretną publikację, zmuszony jest przeszukać katalog każdej z nich z osobna. A gdyby tak mieć dostęp do wszystkich księgozbiorów z jednego miejsca? Nie możliwe? A jednak! Wszystko za sprawą projektu OMNIS”⁴. Czy jest dziełem przypadku, iż inauguracyjny materiał, promujący to przedsięwzięcie, zawiera niezgodne z rzeczywistością stwierdzenie? Zatem u podstaw tego projektu przy-

---

¹ *Inauguracja projektu Biblioteki Narodowej „e-usługa OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://bn.org.pl/aktualnosci/216-inauguracja-projektu-biblioteki-narodowej-e-usluga-omnis.html>; *Konferencja otwierająca projekt OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>.

² T. Makowski, *Otwieramy magazyny! W: Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2017*. Warszawa 2018, s. 5.

³ *Lista projektów wybranych do dofinansowania* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/26215/listaprojektow21.pdf>. Dokładna kwota to 63 359 669 zł, z czego udział funduszy europejskich to 53 595 898,87 zł.

⁴ *OMNIS – innowacyjny projekt Biblioteki Narodowej* [video] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://www.youtube.com/watch?v=yme9Ts4aKuo&feature=emb_logo. Materiał dostępny również w: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/216-inauguracja-projektu-biblioteki-narodowej-usluga-omnis.html>.

jęto fałszywe założenie, iż w Polsce Anno Domini 2017 nie funkcjonują katalogi, programy, narzędzia, które umożliwiają przeszukanie zawartości wielu placówek bibliotecznych. I wypowiedź ta nie pada z ust słabo zorientowanego w temacie publicysty, lecz pojawia się w materiale sygnowanym przez Bibliotekę Narodową, co więcej, ta teza uzasadniać ma, niejako sankcjonować, wartość i sens głównej koncepcji programu OMNIS. Bez wątplenia mamy do czynienia z zabiegiem świadomym. To Biblioteka Narodowa dzierży wszak w swoich rękach siły i środki, tak należy rozumieć politykę informacyjną tej placówki, które zmieniają oblicze polskiego bibliotekarstwa. Ranga i pozycja centralnej biblioteki państwa usuwa w cień inne inicjatywy. Przedsięwzięcia podejmowane przez pozostałe instytucje biblioteczne w Polsce stanowią wszak mało znaczące epizody. Narodowa Książnica wytycza szlak fundamentalnych przemian w polskim bibliotekarstwie. Biblioteka Narodowa w kolejnych materiałach, notach, dokumentach, które towarzyszyć będą realizacji projektu OMNIS, konsekwentnie ignorować będzie instytucje, działania, programy, w których sama nie bierze udziału, a których funkcjonowanie przeczy owej tezie (która w istocie stanowi fundament uzasadniający powołanie do życia projektu OMNIS) o konieczności przeszukiwania przez użytkownika każdego katalogu bibliotecznego z osobna.

Nie znajdziemy w oficjalnych materiałach dotyczących samego projektu, jak i jego realizacji wzmianek o NUKAT, o innych katalogach centralnych w polskich bibliotekach czy takich narzędziach, jak multiwyszukiwarki. Pojawiają się o nich wzmianki jedynie z konieczności, w odpowiedziach pracowników BN na pytania bibliotekarzy uczestniczących w spotkaniach informacyjnych. A przecież w 2017 r. NUKAT obchodził piętnastolecie istnienia, katalog współtworzyło wówczas 158 bibliotek⁵, w styczniu owego roku baza rekordów bibliograficznych liczyła 3,5 mln pozycji, baza kartoteki haseł wzorcowych zawierała ponad 5,5 mln rekordów⁶. Nie ulega wątpliwości, iż NUKAT należał wówczas i nadal należy do wąskiego grona najważniejszych, fundamentalnych osiągnięć polskiego bibliotekarstwa. Udało się przecież z sukcesem powołać do życia instytucję, którą współtworzą największe biblioteki naukowe w Polsce, która sprawnie działa, poszerza z każdym rokiem krąg współkatalogujących placówek, a samo jej funkcjonowanie podważa tezę, iż harmonijna współpraca polskich bibliotek to raczej mit niż rzeczywistość. Nie warto już przypominać, iż Biblioteka Narodowa po krótkim okresie wycofała się ze współpracy z NUKAT-em. O powodach rozstania wiele pisano w swoim czasie, należy zgodzić się z supozycją Ewy Kobierskiej-Maciuszko, że zapewne główna przyczyna leżała w ambicjach osób, kierujących centralną biblioteką państwa. „Czy to możliwe, że wyłącznie zagrały ambicje kolejnych dyrektorów BN, że to nie oni prowadzą ten projekt – czytamy w artykule kierownika NUKAT-u – i nie honor im wchodzić do niego na takich samych zasadach jak pierwsza lepsza biblioteka szkoły wyższej (nie było tak, byli dla nas priorytetem i mieli liczne pierwszeństwa). Te pytania nie dają mi spokoju...”⁷.

⁵ *Sprawozdanie Centrum NUKAT BUW za rok 2017* [Warszawa 2018], s. 3.

⁶ *Internet Archive. Wayback Machine* [zapis archiwalny, styczeń 2017 r.] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://web.archive.org/web/20170119152316/http://centrum.NUKAT.edu.pl/pl>.

⁷ E. Kobierska-Maciuszko (2019), *Z frontu walki o NUKAT. Tytuł Ujednolicony* [online], nr 1 (zeszyt specjalny) s. 4; [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://kwartalnik.NUKAT.edu.pl/wp-content/uploads/2019/07/TU_24_2019_strony.pdf.

Przypomnijmy też, iż od 2001 r. dostępny jest wirtualny katalog KaRo (Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich) w postaci multiwyszukiwarki, bazującej na protokole Z39.50. Opracowany przez Tomasza Wolniewicza, w 2017 r. umożliwił przeszukiwanie 243 katalogów bibliotek polskich⁸, od NUKAT-u i BN począwszy, poprzez biblioteki akademickie oraz instytutów badawczych, biblioteki publiczne i pedagogiczne, na placówkach skupionych w Federacji Bibliotek Cyfrowych skończywszy. Ponadto w 2017 r. dostęp do 18 mln opisów książek z zasobów ponad 2100 bibliotek publicznych⁹, które współkatalogują zbiory w programie MAK+, umożliwił portal *Szukam książki*¹⁰. Dodajmy do tego regionalne katalogi centralne, przykładem Dolnośląski Zasób Biblioteczny, który w 2017 r. dysponował zasobem katalogowym 38 bibliotek publicznych Dolnego Śląska¹¹. To przypomnienie oczywistych i doskonale znanych środowisku bibliotekarskiemu instytucji i faktów, które u zarania programu OMNIS zostały konsekwentnie zignorowane.

Celem projektu, efektem zaplanowanych, trzyletnich prac (1.10.2016-30.09.2019) miało być uruchomienie czterech odrębnych, a zarazem zintegrowanych e-usług publicznych, „o najwyższym stopniu dojrzałości, dostępnych w otwartym Internecie”, jak podkreślano w oficjalnej charakterystyce, przygotowanej we wniosku do Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa¹². Ostatnie zdanie tej charakterystyki brzmi następująco: „Niezbędnym elementem uruchomienia e-usług jest także zakup oraz implementacja systemu zintegrowanego zarządzania zasobami bibliotek”¹³. Mamy zatem przedstawioną hierarchię priorytetów. Czterem przedsięwzięciom organizacyjnym, informatycznym i infrastrukturalnym towarzyszyć będzie zakup zintegrowanego systemu bibliotecznego.

Te cztery filary, segmenty, moduły projektu „e-usługa OMNIS” to:

1. Zintegrowana Wyszukiwarka OMNIS.
2. Repozytorium wydawnicze e-ISBN.
3. POLONA w Chmurze dla bibliotek.
4. POLONA w Chmurze dla naukowców.

Kardynalny cel programu, w którego nazwie nieprzypadkowe słowo OMNIS (wszystko) wskazywać ma na rozmach i zasięg przedsięwzięcia, został przedstawiony na spotkaniu w lutym 2017 r. w jednoznacznej i niebudzącej wątpliwości formule: „Projekt <e-usługa OMNIS> polega na wdrożeniu ogólnopolskiego systemu informatycznego, oferującego jeden punkt dostępu do zbiorów polskich bibliotek i aktualnej oferty rynku wydawniczego w Polsce. Głównym narzędziem

⁸ *Internet Archive. Wayback Machine* [zapis archiwalny, marzec 2017 r.] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://web.archive.org/web/20170305144058/https://karo.umk.pl/Karo/>.

⁹ *Internet Archive. Wayback Machine* [zapis archiwalny, kwiecień 2017 r.] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://web.archive.org/web/20170603211202/http://szukamksiazki.pl/SzukamKsiazki/>.

¹⁰ *Szukam książki* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://szukamksiazki.pl>.

¹¹ *Internet Archive. Wayback Machine* [zapis archiwalny, marzec 2017 r.] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://web.archive.org/web/20170426150225/http://www.wbp.wroc.pl/wbp/index.php/katalogi/dolnoslaski-zasob-biblioteczny>.

¹² *Lista projektów realizowanych w ramach Programu Polska Cyfrowa w latach 2014-2020* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/projekty/lista-beneficjentow/>.

¹³ Tamże.

będzie multiwyszukiwarka OMNIS, pozwalająca przeszukać zasoby wszystkich bibliotek w Polsce z jednego miejsca¹⁴. Warto wskazać, iż we wspomnianym materiale filmowym, promującym OMNIS pomieszczono poszerzoną wersję tej charakterystyki: „Jedną z funkcji systemu OMNIS będzie multiwyszukiwarka, integrująca zbiory wszystkich polskich bibliotek, muzeów, innych instytucji, towarzystw naukowych i stowarzyszeń społecznych. Dzięki konsolidacji zasobów, użytkownik będzie mógł w jednym miejscu poszukać i dotrzeć do interesującej go książki, artykułu, rękopisu, mapy czy fotografii. Dowie się także, gdzie najbliżej jego lokalizacji znajduje się poszukiwana przez niego publikacja”¹⁵. W kolejnych doniesieniach o realizacji projektu termin multiwyszukiwarka OMNIS zastąpiony został określeniem Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS. Wydaje się to uzasadnione, ponieważ w terminologii bibliotekarskiej multiwyszukiwarka oznacza na ogół oprogramowanie bazujące na protokole Z39.50, dzięki któremu możliwe jest przeszukiwanie rozproszonych zasobów danych katalogowych oraz metadanych. To rozwiązanie uznano wszak w fazie przygotowawczej OMNIS za nieprzydatne i anachroniczne¹⁶. Projekt Zintegrowanej wyszukiwarki zasadzał się na zupełnie innym założeniu, a mianowicie koncepcji stworzenia megazasobu w postaci koncentratora danych (bazy danych), do którego pobrana byłaby pełna zawartość katalogów bibliotecznych i danych z innych instytucji kultury. Kolejnym krokiem byłoby systematyczne uzupełnianie tego zasobu o nowe opisy.

Na czele zadań sytuowała się więc zintegrowana wyszukiwarka, bazująca na koncentratorze danych, pobieranych z placówek z całej Polski. Taką hierarchię priorytetów potwierdziła Marta Cichoń, kierownik projektu „e-usługa OMNIS”, w artykule o znamienym tytule *Wszystko dla wszystkich*. „Nadrzędną wobec pozostałych [usług] jest sama multiwyszukiwarka OMNIS z jej podstawową funkcją – czytamy w tekście – agregowania informacji pochodzących z różnych źródeł, udostępniania ich w serwisie [...]. Oczywiście multiwyszukiwarka OMNIS nie jest pierwszą ani jedyną usługą agregującą różne zbiory danych, ale zgodnie z założeniami projektu w stosunku do jakichkolwiek powstających na terenie naszego kraju rozwiązań ma mieć ona największy zakres – ma objąć nie tylko publikacje dostępne w bibliotekach wszystkich typów, a także publikacje z rynku wydawniczego, ale i zbiory zdigitalizowane dostępne w bibliotekach cyfrowych oraz publikacje pochodzące z innych instytucji kultury”¹⁷. Ponadto zasoby multiwyszukiwarki, twierdzi autorka, będą indeksowane przez „wiodące wyszukiwarki internetowe”¹⁸. W podsumowaniu rozważań M. Cichoń powróci do priorytetów programu i powtórnie podkreśli, iż „multiwyszukiwarka OMNIS jest usługą nadrzędną wobec pozostałych, ponieważ inne rozwijane przez Bibliotekę

¹⁴ *Inauguracja projektu Biblioteki Narodowej...*

¹⁵ OMNIS – innowacyjny projekt Biblioteki Narodowej [wideo]...

¹⁶ W jednym ze sprawozdań z prezentacji OMNIS czytamy, iż „rozwiązania harwestujące metadane nie sprawdziły się w innych systemach” (wypowiedź Dariusza Paradowskiego), „z dotychczas funkcjonujących przestarzałych multiwyszukiwarek, jak np. KARO korzystają głównie bibliotekarze”, a planowana wyszukiwarka przeznaczona będzie przede wszystkim dla czytelników (wypowiedź Katarzyny Ślaskiej). Zob. *Protokół z prezentacji założeń projektu e-usługa OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/download/document/1433846487.docx>.

¹⁷ M. Cichoń (2017). *Wszystko dla wszystkich*. *Bibliotekarz*, nr 7/8, s. 5.

¹⁸ Tamże s. 6.

Narodową serwisy mają być również dostawcami przetwarzanych przez nią danych¹⁹.

Pierwszoplanową rolę wyszukiwarki uwierzytelniać będzie również w latach 2017-2018 główna strona internetowa tego projektu (bn.org.pl/omnis).

Przedstawmy podstawowe założenia trzech pozostałych modułów projektu OMNIS.

Repozytorium wydawnicze e-ISBN gromadzić miało przekazywane przez wydawców elektroniczne kopie książek, których edycje papierowe wpływają do BN w postaci egzemplarzy obowiązkowych. Cyfrowe wersje miały docierać do tego zbioru przed pojawieniem się na rynku egzemplarzy drukowanych. Teksty publikacji byłyby indeksowane i przeszukiwane pełnotekstowo w wyszukiwarce OMNIS. Czytelnik przeglądając te zasoby otrzymałby zapewne w odpowiedzi fragmenty, frazy występujące w tekstach publikacji, podobnie jak to ma miejsce w nawigacji wśród tekstów objętych prawami autorskimi w Google Books. Ponadto wprowadzane przez wydawców metadane publikacji planowanych i zapowiedzi wydawniczych miały być dostępne w serwisie BN, jak i indeksowane w wyszukiwarce Google.

POLONA w Chmurze dla bibliotek, rozszerzenie funkcjonalności biblioteki cyfrowej POLONA, z jednej strony służyć miała jako archiwum dokumentów cyfrowych (zdigitalizowanych zasobów), przygotowywanych w polskich bibliotekach, zwłaszcza publicznych, z drugiej jako forum ich prezentacji w ramach POLONY w postaci własnej, odrębnej kolekcji. Podobnie jak pozostałe e-usługi OMNIS zasoby udostępniane przez biblioteki, partycypujące w tym programie miały być przeszukiwane przez wyszukiwarkę OMNIS.

Celem POLONY w Chmurze dla naukowców (w dokumentacji projektowej określanej akronimem PDN) miało być uruchomienie serwisu umożliwiającego tworzenie, archiwizowanie i udostępnianie wyników badań, w tym tekstów naukowych, w których wykorzystywane będą dokumenty z zasobu bibliotek cyfrowych, łącznie z POLONĄ. W materiałach informacyjnych podkreślano wagę udostępnienia użytkownikom zaawansowanych narzędzi do pracy z obiektami cyfrowymi. Przygotowana miała być platforma komunikacji, wymiany informacji między badaczami, w tym instrumentarium zarządzania pracą zespołu na-

¹⁹ Tamże.

ukowego. Opracować miano także eksperymentalne narzędzia analizy tekstów i ilustracji, w tym lokalizacji elementów graficznych w obiektach cyfrowych oraz system automatycznej ekstrakcji bibliografii z treści dokumentów. Jak czytamy w obszernej dokumentacji, „system ekstrakcji bibliografii będzie polegał na wyszukiwaniu przez algorytm ciągów znaków, które mogą zawierać cytaty bibliograficzne, w treści dokumentów. Ekstrahowane z odnalezionych cytatów metadane system będzie porównywał z bazą Koncentratora metadanych. Ma to stworzyć nowy zestaw metadanych, które zawierają adresy bibliograficzne literatury (cytowań, bibliografii), wykorzystanej w danym dokumencie. Dla zalogowanych użytkowników PDN, po uruchomieniu tego narzędzia wyświetlone zostaną zidentyfikowane w ten sposób adresy bibliograficzne oraz linki do odpowiednich rekordów w multiwyszukiwarce OMNIS”²⁰. Zatem i ten moduł, zgodnie z filozofią relacji pomiędzy poszczególnymi segmentami projektu OMNIS, miał być powiązany z multiwyszukiwarką.

Projekt „e-usługa OMNIS” wzbudził z kilku powodów niemałe, co oczywiste, zainteresowanie środowiska bibliotekarskiego. Pierwszy to jego rozmach, wspierany docelową wizją budowy narzędzi, które zmieniają, zwłaszcza z perspektywy użytkownika, dostęp do zasobów katalogowych i bibliotecznych w Polsce. Plan implementacji multiwyszukiwarki OMNIS miał wymiar zgoła bezprecedensowy, nie sposób bowiem wskazać analogicznego narzędzia, które umożliwiłoby dostęp do pełnego uniwersum danych katalogowych, metadanych dokumentów cyfrowych w skali ogólnopolskiej. Trudno byłoby również zlokalizować podobne oprogramowanie dostępne w innych krajach. W tym sensie projekt należało uznać za pionierski. Nie dziwi więc, iż pierwsi jego recenzenci, obecni na inauguracyjnym spotkaniu nie kryli podziwu dla tak śmiałej wizji. Jędrzej Leśniewski (Politechnika Wroclawska) określi OMNIS jako „projekt wizjonerski”²¹. Andrzej Dąbrowski, dyrektor WBP w Kielcach stwierdzi: „Ogromny projekt się szykuje. Przełomowy, jedyny chyba taki, jaki w ostatniej kilkudziesięcioletniej historii bibliotek publicznych się pojawił. No więc intrygujący, oczekiwany...”²². Mamy zatem do czynienia z podziwem wobec nowatorskiego projektu, który zmieni oblicze polskiego bibliotekarstwa²³. Sceptycy, ich głosów próżno szukać w do-

²⁰ Opis Przedmiotu Zamówienia dla: Wykonanie Dokumentacji Projektowej Systemu oferującego publiczne usługi dotyczące przyjmowania, przetwarzania, archiwizacji i prezentacji obiektów cyfrowych oraz metadanych dla Biblioteki Narodowej w Warszawie na potrzeby projektu E-usługa OMNIS. Znak sprawy XIV/264/12/17 [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/PobieraczDokumentow.aspx?action=doc&id=426728&idP=39423&MasterPage=EmptyMasterPage>.

²¹ Jędrzej Leśniewski: *biblioteka to miejsce dla ludzi, a nie przechowalnia książek* [wideo] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=oGdf8HtINqI>. Dostępny także w: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>.

²² Andrzej Dąbrowski: *OMNIS to ogromny, przełomowy projekt*. [wideo] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://www.youtube.com/watch?v=5_5MQBenUFY. Dostępny także w: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>.

²³ Por. formułę B.M. Morawiec: „cztery bezpłatne e-usługi publiczne, które zmienią przyszłość polskiego bibliotekarstwa”. B.M. Morawiec (2018). OMNIS – jeden punkt dostępu do wszystkich zbiorów. *Bibliotekarz*, z. 6, s. 5. Podobną formułę znajdziemy w wystąpieniu dyrektora BN, który w listopadzie 2017 r. stwierdził: „Jest to projekt, który będzie przyszłością polskiego bibliotekarstwa. Jest on nowoczesny, potrzebny i wszyscy użytkownicy będą z niego korzystać”. Zob. *OMNIS – inwestycja w przyszłość polskiego bibliotekarstwa* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/aktualnosci>.

kumentacji inauguracyjnego etapu realizacji projektu, zapewne zadawali sobie pytania, czy realne jest stworzenie bazy danych katalogowych, która gromadziłaby rekordy ze wszystkich polskich bibliotek? Na jakiej zasadzie? Dobrowolnego, gremialnego przystąpienia owych 32 tys. bibliotek do tego przedsięwzięcia? Czy mieliśmy do czynienia z realistycznym planem, czy utopijną wizją? Wątpliwość wobec założeń projektu, który zakładał stworzenie uniwersalnej megabazy skumulowanych zasobów polskich bibliotek, również cyfrowych, muzeów, archiwów i wielu innych instytucji była w istocie konsekwencją braku jasnych reguł tworzenia owego zasobu.

Spróbujemy odtworzyć najważniejsze wydarzenia związane z realizacją projektu „e-usługa OMNIS”.

MULTIWYSZUKIWARKA – KONCENTRATOR METADANYCH

W maju 2017 r. BN ogłasza zamówienie na wykonanie dzieła „w postaci systemu informatycznego i wdrożenia e-usługi Zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS pod nazwą Koncentrator metadanych OMNIS”²⁴. Zamówienie obejmowało przygotowanie i uruchomienie zarówno koncentratora metadanych, jak i multiwyszukiwarki, wraz z wersją mobilną. Szacunkową wartość zamówienia określono na 6 mln 415 tys. zł.²⁵ Termin wykonania wyznaczono na 27 września 2018 r. Otwarcie ofert nastąpić miało w lipcu tego roku. 5 czerwca Dominik Cieszkowski ogłosił na Twitterze wpis

To ważna informacja – koncentrator metadanych to narzędzie informatyczne przygotowywane dla polskich bibliotek. Przyjrzyjmy się jego charakterystyce²⁶. Pierwszoplanowa kwestia to zaplanowany w dokumentacji zakres działania wyszukiwarki. Ma ona umożliwić użytkownikowi dostęp do książek, czasopism (w tym artykułów z czasopism), map, grafiki, fotografii, druków ulotnych, rękopisów i innych dokumentów bibliotecznych oraz inwentarzy wybranych archiwów i muzeów. „Wyszukiwarka umożliwiać ma ponadto funkcję przeszukiwania – czytamy w dokumentacji – pełnotekstowego treści książek, czasopism oraz artykułów w postaci cyfrowej umożliwiające wysokiej jakości eksplorację

²⁴ [Ogłoszenie] XIV/264/10/17 „Wdrożenie koncentratora metadanych – Zakup koncentratora metadanych wraz z licencjami” [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/OgloszeniaSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=39275>.

²⁵ Dla porządku jedynie odnotujemy, że nieco inne dane widnieją w informacji o otwarciu ofert 27 lipca 2017 r. Wówczas wymieniono kwotę 6 319 031 zł. Zob. *Informacja z otwarcia ofert* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/PobieraczDokumentow.aspx?action=doc&id=430035>.

²⁶ [Ogłoszenie] XIV/264/10/17 „Wdrożenie koncentratora metadanych...”.

bibliotecznych zasobów informacji²⁷. Co kryć się miało pod ową wysokojakościową eksploracją zasobów, pozostawiam domyślności czytelników. Potencjalną grupę odbiorców tego narzędzia oszacowano na 5,9 mln osób, przy czym prognozowano, iż w 2025 r. liczba korzystających z wyszukiwarki sięgać będzie 3,07 mln, a liczba jej uruchomień wyniesie 5,6 mln. I żeby rozwiać wszelkie wątpliwości, odwołajmy się raz jeszcze do pomieszczonej w tym kluczowym dokumencie charakterystyki tego uniwersalnego narzędzia. Otóż jego działanie polegać miało na „zapewnieniu w jednym punkcie dostępu przeszukiwania metadanych/opisów bibliograficznych i treści publikacji dostępnych na rynku, jak i będących na etapie przygotowania do publikacji oraz gromadzonych w zasobach wszystkich polskich bibliotek. W obszarze publikacji będących w planach wydawniczych e-usługa będzie możliwa do uruchomienia dzięki zintegrowaniu obecnie działającej w Bibliotece Narodowej usługi e-ISBN w taki sposób, aby dane dotyczące publikacji, które przekazywane są przez wydawców w momencie pozyskiwania numeru ISBN, były dostępne w wyszukiwarce systemu OMNIS. Wykonawca wykona ww. integrację z rozbudowaną usługą e-ISBN o możliwość przesyłania przez wydawców do systemu Biblioteki Narodowej elektronicznej wersji pozycji przygotowywanej do publikacji oraz dodatkowo, dzięki zaindeksowaniu jej treści przez OMNIS, umożliwi przeszukiwanie pełnotekstowe²⁸. Podsumowując: wyszukiwarka OMNIS przeszukiwać miała zasoby wszystkich polskich bibliotek, identyfikować wszelkie dokumenty gromadzone w bibliotekach, od druków, poprzez ikonografię po rękopisy, ponadto indeksować miała pełnotekstowe zasoby polskich bibliotek cyfrowych, ale również elektroniczne wersje publikacji książkowych, składane przez wydawców do Repozytorium BN w ramach rozbudowanej usługi e-ISBN. Dodajmy do tego dostęp do tekstów wprowadzanych do POLONY w Chmurze dla naukowców, a także indeksowanie inwentarzy muzealnych i archiwalnych. Odwołajmy się jeszcze do informacji podanej przez Barbarę Marię Morawiec, która w Zespole projektowym do realizacji projektu „e-usługa OMNIS” kierowała informacją i promocją²⁹. Otóż w artykule o znaczącym tytule *OMNIS – jeden punkt dostępu do wszystkich zbiorów*, autorka wśród źródeł danych, które zostaną zintegrowane z koncentratorem metadanych (katalogi biblioteczne, inwentarze archiwalne i muzealne, biblioteki cyfrowe, w tym POLONA) wymienia również system wypożyczeń międzybibliotecznych *Academica*³⁰. Na koniec tego długiego zestawienia dodajmy istotny element – przełamanie nieobecności danych katalogowych w szperaczkach internetowych. „Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS będzie indeksowana przez Google, co wprowadzi nową jakość – czytamy na stronie Biblioteki Narodowej – w zakresie widoczności zasobów bibliotecznych w Internecie³¹. Trudno wyobrazić sobie bardziej kompleksowy, spójny, konsekwentny ogólnopolski biblioteczny system wyszukiwawczy.

²⁷ Tamże, s. 3.

²⁸ Tamże, s. 4.

²⁹ Barbara Maria Morawiec kierownikiem Redakcji Serwisów Internetowych Biblioteki Narodowej [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/4101-barbara-maria-morawiec-kierownikiem-redakcji-serwisow-internetowych-biblioteki-narodowej.html>.

³⁰ B.M. Morawiec, *OMNIS – jeden punkt...* s. 5.

³¹ *Dolącz do zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3645-dolacz-do-zintegrowanej-wyszukiwarki-omnis.html>.

Do koncentratora metadanych pobierane miały być m.in. rekordy z katalogów, obsługiwanych przez systemy wykorzystywane w polskich bibliotekach. W tym kontekście wymieniano programy zagraniczne: Alnę, Alepha, Voyagera, Virtue, Horizonta, open-sourcową Kohę i systemy polskie: MAK+, PATRONA, LIBRĘ, SOWĘ, MATEUSZA, a nawet oprogramowanie Co-Liber. Co ciekawe, w zestawie nie pojawił się program MOL, co zapewne oznaczało, iż katalogi bibliotek szkolnych nie były jednak brane pod uwagę jako źródło opisów dla koncentratora danych. Potwierdzenie tego znaleźć możemy w tych fragmentach dokumentacji, w których mowa jest o placówkach, które byłyby źródłem rekordów. Wymienione są wówczas tylko biblioteki naukowe i publiczne, o innych nie ma mowy. Do koncentratora, zgodnie z dokumentacją, trafiać miały opisy importowane dwójką drogą. Pierwsza, automatyczna, zakładała sukcesywne pobieranie danych poprzez protokół OAI-PMH do koncentratora danych z użyciem tablic konwersji. Kolejne pobrania ograniczałyby się do importu jedynie nowych i poprawionych rekordów. Druga metoda, bazować miała na aktywności bibliotek współpracujących z systemem OMNIS. Każda z placówek eksportowałaby systematycznie (nie rzadziej niż raz w miesiącu) rekordy w postaci pliku do przestrzeni roboczej systemu OMNIS (poprzez np. klasyczny protokół ftp). To teoria. Praktyka zweryfikowała te założenia. Opracowane w BN zestawienie możliwości automatycznego pobierania rekordów z zasobów polskich bibliotek poprzez protokół OAI-PMH wskazywało, iż wśród wykorzystywanych w Polsce systemów bibliotecznych paradoksalnie tylko opensourcowa Koha posiadała wbudowany jako integralny składnik ten mechanizm, w innych systemach dostępny był on jedynie w dodatkowym, płatnym module (Horizon, Virtua czy Prolib), a w pozostałych był niedostępny (LIBRA2000, MAK+, MATEUSZ)³². W zasadzie jedyną czy dominującą metodą dostarczania danych do koncentratora mogło być regularne przesyłanie przez biblioteki plików z rekordami. Dodajmy dobrowolne.

Do przetargu na wykonanie koncentratora metadanych zgłosiło się osiem firm, w tym tak znaczący gracze na rynku informatycznym, jak Comarch czy Asseco³³. Przetarg wygrała firma SoftBlue z Bydgoszczy, która zaoferowała najniższą kwotę za wykonanie zamówienia (2 435 400 zł)³⁴. W sierpniu 2018 r. podpisano aneks, który przedłużał pierwotny termin realizacji umowy do końca maja 2019 roku³⁵, jednak już 21 grudnia 2018 r. SoftBlue poinformował o zakończeniu projektu. Również z Raportu BN za IV kwartał 2018 r. wynika, iż w grudniu tego roku zakończono prace nad odbiorem koncentratora metadanych³⁶. Co zaskakujące, końcowa wartość projektu wyniosła 1 682 817,75 zł.

³² *Sposób udostępniania metadanych do zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/download/document/1554197077.pdf>.

³³ *Znak sprawy: XIV/264/10/17. Załącznik nr 1 do informacji z otwarcia ofert – Zbiornicze zestawienie ofert złożonych w terminie składania ofert* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/OgloszeniaSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=39275>.

³⁴ *SOFTBLUE S.A. Wygranie przetargu na dostawę koncentratora metadanych wraz z licencjami dla Biblioteki Narodowej* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/SOFTBLUE-S-A-Wygranie-przetargu-na-dostawe-koncentratora-metadanych-wraz-z-licencjami-dla-Biblioteki-Narodowej-7550959.html>.

³⁵ *SOFTBLUE S.A. – Podpisanie aneksu do umowy o wydłużenie realizacji zamówienia* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.parkiet.com/article/20180829/KOMUNIKATY/308299869>.

³⁶ „Z uwagi na powstały spór z Wykonawcą – czytamy w raporcie – zakończono współpracę w ramach Umowy nr 185/BN/2017 i w dniu 19.12.2018 r. podpisano protokół odbioru produktów

Firma SoftBlue poinformowała, iż „wartość kontraktu została zmniejszona ze względu na zmianę jego zakresu”³⁷. Warto dodać, iż w lipcu 2018 r. BN ogłosiła kolejne zamówienie publiczne na *Wykonanie prac analitycznych i programistycznych na potrzeby modułu OMNIS Linked Data w Koncentratorze Metadanych, stanowiącym część Projektu „e-usługa OMNIS”*³⁸. Termin składania ofert wyznaczono na 5 września 2018 r. Tego dnia BN ogłosiła unieważnienie postępowania, ponieważ „do Zamawiającego nie wpłynęła żadna oferta”³⁹. Natomiast w kwietniu 2019 r. poinformowano, iż zakończono pierwszy etap prac programistycznych w ramach owego modułu OMNIS Linked Data. Biblioteka podjęła prace nad danymi powiązаныmi, co umożliwić miało strukturyzację danych i ułatwić łączenie informacji pochodzących z różnych źródeł⁴⁰. Nieco więcej informacji znajdziemy na stronie firmy informatycznej Inwebit. Wynika z nich, iż to Inwebit wraz z Instytutem Informatyki Gospodarczej wykonał prace analityczne i programistyczne na potrzeby modułu OMNIS Linked Data w koncentratorze metadanych, w tym opracował ontologię i mapowanie metadanych⁴¹. W czerwcu tego samego roku BN zakończyła drugi etap prac, który obejmował m.in. przygotowanie skryptów, wiążących zasoby BN z zewnętrznymi bazami danych. „Wszystkie testy zakończyły się pomyślnie – czytamy w doniesieniu BN – a dzięki grafowej bazie danych będzie możliwe konstruowanie zaawansowanych zapytań w języku SPARQL, np. «zwróć wszystkie publikacje osób urodzonych w miejscowościach, w których znajdują się obiekty z listy światowego dziedzictwa UNESCO»”⁴².

W *Sprawozdaniu* BN za 2019 r. pomieszczono informacje o dalszych pracach nad koncentratorze metadanych, w tym o realizacji umowy z 9 stycznia 2019 r. na wykonanie wspomnianych już przedsięwzięć analitycznych i programistycznych na

---

stanowiących efekt dotychczasowych prac Wykonawcy w ramach Etapu 3A Umowy. Kamień milowy został osiągnięty w dniu 19.12.2018 r., co zostało potwierdzone protokołem odbioru tych prac”. W raporcie podano także informacje, iż „podjęto działania zaradcze polegające na przystąpieniu do opracowania dokumentacji postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, w ramach którego Zamawiający zabezpieczy zakończenie prac nad Koncentratorem metadanych OMNIS i Multiwyszukiwarką w terminie zakończenia realizacji projektu. Podjęte działania zabezpieczają terminowe osiągnięcie kolejnego kamienia milowego w zadaniu: Systemy biblioteczne powiązane z koncentratorze”. Zob. *Raport z postępu rzeczowo-finansowego projektu informatycznego za IV kwartał 2018 roku* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/krmc/ministerstwo-kultury-i-dziedzictwa-narodowego5>.

³⁷ *SBE Zakończenie realizacji projektu* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.money.pl/gielda/komunikaty/6330067519575681.html>; *Zakończenie realizacji projektu Softblue S.A. (PLSFTBL00012)* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://newconnect.pl/komunikat?geru_id=148176&title=Zakończenie+realizacji+projektu.

³⁸ *Biblioteka Narodowa: Wykonanie prac analitycznych i programistycznych na potrzeby modułu OMNIS Linked Data w Koncentratorze Metadanych, stanowiącym część Projektu „e-usługa OMNIS”*. *Ogłoszenie o zamówieniu* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/OgloszeniaSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=43164&archive=true>.

³⁹ *Informacja o unieważnieniu postępowania* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/WynikiSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=43423&archive=true>.

⁴⁰ *Zakończono I etap prac nad ontologią OMNIS. Kwiecień 2019* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/aktualnosci>.

⁴¹ *Biblioteki narodowe* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://inwebit.pl/pl/biblioteki-narodowe>.

⁴² *Zakończono II etap prac nad ontologią OMNIS. Czerwiec 2019* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/aktualnosci>.

potrzeby modułu OMNIS Linked Data, o zakończeniu współpracy z dotychczasowym wykonawcą koncentratora, działaniach naprawczych w postaci nowego postępowania o udzielenie zamówienia publicznego. „Zaplanowane prace – czytamy w sprawozdaniu – zakończyły się zgodnie z harmonogramem w dniu 30 września 2019 r.”⁴³ Zatem wraz zamknięciem projektu sfinalizowano również prace nad budową owego koncentratora, który miał stanowić zasób metadanych dla zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS.

Warunkiem realizacji całej usługi, oprócz kwestii technologicznych, była zakładana w projekcie masowa akcesja bibliotek polskich. W oficjalnym liście intencyjnym, podpisanym przez D. Cieszkowskiego BN zwróciła się do bibliotek o udostępnienie rekordów katalogowych, które będą źródłem danych dla Zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS. List, w identycznej formie, adresowany był do bibliotek dwukrotnie, pierwszy nosi datę 25 czerwca 2018 r.⁴⁴, drugi sygnowany był 30 listopada tego roku⁴⁵. Również w tym dokumencie podkreślono uniwersalny charakter wyszukiwarki, która oprócz lokalizacji książek w polskich zasobach, umożliwi także pełnotekstowe przeszukiwanie treści książek, czasopism, artykułów „wraz z prezentacją fraz w kontekstach”⁴⁶. Podstawowym zadaniem biblioteki, która wypełni deklarację, miało być cykliczne udostępnianie danych z lokalnego katalogu. W postaci aneksu do listu dołączono wzór *Deklaracji udostępniania danych na potrzeby projektu „e-usługa OMNIS”*, którą należało wypełnić, w tym określić sposób udostępniania i odesłać patronce programu OMNIS. Biblioteka Narodowa nie zamieściła w żadnej postaci informacji o reakcji bibliotek, odzwie na ten apel, typach instytucji, które podpisały deklarację. Ile zatem bibliotek zgłosiło akces do projektu? Tego oczywiście nie wiemy. Co ciekawe, firma Aleph Polska zaadresowała do bibliotek, wykorzystujących program Aleph deklarację o przygotowaniu mechanizmu, umożliwiającego codzienne automatyczne wysyłanie do systemu OMNIS danych katalogowych⁴⁷. Dziś wiemy, że do repozytorium wyszukiwarki (owego koncentratora danych) nie trafiły jakiegokolwiek rekordy z tych bibliotek. Skądinąd wiadomo, iż projekt spotkał się z przychylnym przyjęciem środowiska bibliotekarskiego. Na długo przed oficjalną publikacją wspomnianego listu intencyjnego Rada Wykonawcza Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich w marcu 2018 r. rekomendowała podjęcie przez biblioteki współpracy w tym zakresie. Informowano także o gotowości Centrum NUKAT do jednorazowego, a następnie systematycznego przekazywania z katalogu centralnego do koncentratora danych rekordów bibliograficznych w uzgodnionej postaci⁴⁸.

⁴³ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019*. Warszawa 2020, s. 96.

⁴⁴ D. Cieszkowski, *List intencyjny* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/download/document/1529994004.pdf>.

⁴⁵ D. Cieszkowski, *List intencyjny* [online]. 30.11.2018. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/download/document/1543580957.pdf>.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ *Wysyłanie danych z Alepha do systemu e-usługa OMNIS Biblioteki Narodowej* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.aleph.pl/wysylanie-danych-z-alepha-do-systemu-omnis-biblioteki-narodowej/>.

⁴⁸ *Rekomendacja Rady Wykonawczej KDBASP w sprawie udostępniania Bibliotece Narodowej metadanych z informacją o publikacjach przechowywanych w bibliotekach akademickich* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://kdbasp.bg.uni.opole.pl/wp-content/uploads/Rekomendacje-OMNIS-przekazywanie-danych-2018-03-29.pdf>.

ZINTEGROWANY SYSTEM BIBLIOTECZNY

W licznych charakterystykach projektu OMNIS, zarówno w fazie przygotowawczej, jak i w okresie jego realizacji w latach 2017-2018, w dokumentacji technicznej, notach prasowych i enuncjacjach BN, cztery e-usługi przedstawiano jako jądro, kluczowe zadanie, priorytet i cel całego przedsięwzięcia. Zakup zintegrowanego systemu miał stanowić niezbędną ramę infrastrukturalną, informatyczne instrumentarium jego realizacji. Z dzisiejszej perspektywy nie ulega wątpliwości, iż równoległym celem, równie istotnym, być może priorytetowym, acz nieeksponowanym, miał być zakup owego oprogramowania, które zapewnić miało proces tworzenia alternatywnego wobec NUKAT katalogu centralnego w Polsce i implementację w bibliotekach jednego zintegrowanego systemu. Wizja zakupu wspólnego dla wielu placówek programu bibliotecznego obecna jest w wypowiedzi Zdzisława Pietrzyka, udzielonej w lutym 2017 r. w kuluarach wspomnianej konferencji, inaugurującej projekt OMNIS. „Od ćwierć wieku mówiliśmy o tym – twierdził dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej – by był jeden system biblioteczny w Polsce. Niestety, rozeszło się to w sposób dla nas wszystkich niezrozumiały jak to się stało, ale wiadomo było, że również dekoncentracja środków to spowodowała. Natomiast teraz jest szansa, żeby był jeden wspólny system dla wszystkich bibliotek”⁴⁹.

W sierpniu 2017 r. BN ogłosiła w trybie przetargu nieograniczonego zamówienie na zakup i implementację Zintegrowanego systemu zarządzania zasobami dla bibliotek wraz z dostępem do systemu bibliotecznego w chmurze obliczeniowej w modelu SaaS (oprogramowanie jako usługa). Docelowo system miał zostać zainstalowany w trzech, poza BN, bibliotekach, jednej akademickiej i dwóch publicznych (wojewódzkiej i powiatowej). Wartość szacunkowa zamówienia wynosiła 23 mln zł netto. Potencjalny wykonawca zobowiązany był wykazać (w ramach dowodu zdolności technicznej i zawodowej), że w ciągu ostatnich trzech lat wykonał sześć usług, w tym: minimum jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki w bibliotece narodowej posiadającej nie mniej niż 11 mln rekordów; minimum jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki w bibliotece akademickiej posiadającej nie mniej niż 7 mln rekordów; jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki, o wartości minimum 1 mln PLN; minimum jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki w konsorcjum zrzeszającym minimum 20 bibliotek; minimum jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki działającego w modelu SaaS; minimum jedną usługę polegającą na utrzymaniu ciągłości działania zintegrowanego systemu zarządzania zasobami biblioteki działającego w chmurze obliczeniowej⁵⁰.

⁴⁹ *Profesor Zdzisław Pietrzyk: najważniejsze jest czytelnictwo* [wideo], [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=016tBI_CjCs. Materiał dostępny również w: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>>.

⁵⁰ *SIWZ. Specyfikacja istotnych warunków zamówienia. Zakup i implementacja Zintegrowanego Systemu Zarządzania Zasobami dla Bibliotek. Znak sprawy XIV/264/14/17* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny

Taki zestaw wymagań w zakresie dotychczasowych dokonań wykonawcy eliminował znaczną część potencjalnych dostawców oprogramowania. Termin składania ofert ostatecznie ustalono na koniec listopada 2017 r. Do przetargu zgłosiła się jedynie firma Ex Libris z systemem Alma⁵¹. W kwietniu 2018 r. BN podpisała umowę na zakup tego systemu wraz z wyszukiwarką Primo⁵². Implementacja systemu miała stanowić wstępny etap „dostarczania narzędzi do budowy ogólnopolskiej sieci bibliotecznej”⁵³. W grudniu 2018 r. BN zainaugurowała prace w nowym systemie.

Już w styczniu 2018 r. Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Narodowa ogłosiły rozpoczęcie prac nad wspólnymi przepisami katalogowania oraz zainaugurowano przygotowania do współkatalogowania⁵⁴. W czerwcu tego roku BJ poinformowała o przystąpieniu od 2019 r. do implementacji systemu Alma i procesu współkatalogowania⁵⁵. W tym samym komunikacie zapowiedziano zakończenie współpracy z NUKAT w 2019 r. W sierpniu 2018 r. BN i BJ podpisały porozumienie o współpracy strategicznej⁵⁶. Rok później Biblioteka Jagiellońska rozpoczęła prace w systemie Alma.

Z kolei 20 lipca 2018 r. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie poinformowała o zakwalifikowaniu się „do pełnego uczestnictwa w projekcie OMNIS”, co równoznaczne było w tej narracji z przystąpieniem do współkatalogowania w systemie Alma, wespół z BN i BJ⁵⁷. Warto zwrócić uwagę, iż w tym okresie w notach BN i placówek kooperujących z nią, sformułowania o współpracy z OMNIS, przystąpieniu do tego projektu, nieodmiennie oznaczały akces do wspólnego systemu. Zgodnie z logiką procesu podejmowania strategicznej współpracy z BN również WBP w Lublinie ogłosiła zakończenie uczestnictwa w katalogu centralnym NUKAT w 2019 r.

w WWW: <<http://przetargi.propublico.pl/OgloszeniaSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=40064&archive=true>>.

⁵¹ Cena wyniosła 21 037 500 zł. netto. Por. [Załącznik] nr 1 do Informacji z otwarcia ofert – Zbiorcze zestawienie ofert [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przetargi.propublico.pl/OgloszeniaSzczegoly.aspx?MasterPage=EmptyMasterPage&id=40064&archive=true>.

⁵² *Zintegrowany System Zarządzania Zasobami dla Bibliotek* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/zintegrowany-system-zaradzania-zasobami-dla-bibliotek>.

⁵³ *Biblioteka Narodowa kupiła nowy system do katalogowania i udostępniania zbiorów* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3455-biblioteka-narodowa-kupila-nowy-system-do-katalogowania-i-udostepniania-zbiorow.html>.

⁵⁴ *Komunikat Biblioteki Narodowej i Biblioteki Jagiellońskiej* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://bj.uj.edu.pl/dla-czytelnika/komunikaty/-/journal_content/56_INSTANCE_wyaB-7mgtwFlz/4148353/138819859.

⁵⁵ *BJ pierwszą biblioteką akademicką w Polsce z instalacją Almy* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://bj.uj.edu.pl/dla-czytelnika/komunikaty/-/journal_content/56_INSTANCE_wyaB-7mgtwFlz/4148353/140236785. Zob. także: *Biblioteka Jagiellońska w projekcie „e-usługa OMNIS”* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3503-biblioteka-jagiellonska-w-projekcie-e-usluga-omnis.html>.

⁵⁶ *Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska podpisały porozumienie o współpracy* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3519-biblioteka-narodowa-i-biblioteka-jagiellonska-podpialy-porozumienie-o-wspolpracy.html>.

⁵⁷ *WBP w Lublinie pierwszą biblioteką wojewódzką w Polsce z instalacją Almy* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://wbp.lublin.pl/index.php/2018/07/20/wbp-w-lublinie-pierwsza-biblioteka-wojewodzka-w-polsce-z-instalacja-alm/>. Umowę dotyczącą zasad korzystania z systemu Alma podpisano 28 lutego 2019 r. Por. *Porozumienie w sprawie korzystania z projektu „OMNIS”* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://wbp.lublin.pl/index.php/2019/03/01/porozumienie-w-sprawie-realizacji-projektu-omnis/>.

We wrześniu 2018 r. porozumienie o współpracy z BN podpisała Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach. Inauguracja prac w systemie Alma nastąpiła w tej bibliotece w sierpniu 2019 r.⁵⁸. Wstępny etap procesu tworzenia wspólnego katalogu przez cztery biblioteki pod egidą OMNIS dobiegł tym samym końca. Miesiąc później miało miejsce zakończenie całego projektu. Pamiętać należy, iż BN w 2018 r. podpisała łącznie 76 porozumień o współpracy z bibliotekami⁵⁹. Poważną część tych umów zawierała klauzulę o podjęciu prac w ramach, wspomnianego już, wspólnego środowiska katalogowego. Oznaczać to miało zapewne planowaną w przyszłości implementację systemu Alma i współkatalogowanie zbiorów wraz z BN. Tę formułę znajdziemy m.in. w tekstach umów z wojewódzkimi bibliotekami publicznymi w Toruniu (Książnica Kopernikańska), Lublinie, Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim, Łodzi, Krakowie, Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Olsztynie, Szczecinie (Książnica Pomorska).

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na informację dotyczącą podpisania w sierpniu 2018 r. umowy między BN a Biblioteką Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o współpracy strategicznej. W nocie tej zwracają uwagę trzy kwestie. Pierwsza dotyczy punktu ciężkości projektu OMNIS. W informacji o nawiązaniu współpracy dwóch bibliotek mowa jest o integracji ich działalności jako kluczowym elemencie rozwoju ogólnokrajowej sieci bibliotecznej pod egidą BN. E-usługa OMNIS, „polegająca na wdrożeniu ogólnopolskiego systemu informatycznego otwierającego dostęp do zasobów bibliotecznych, przyczyni się, jak podkreślano, do usprawnienia funkcjonowania sieci bibliotecznej. Jej najważniejszym elementem – czytamy dalej – będzie Zintegrowany System Zarządzania Zbiorami”⁶⁰. Zatem już w sierpniu 2018 r. Biblioteka Narodowa dokonuje radykalnej rekonfiguracji priorytetów projektu OMNIS. To już nie multiwyszukiwarka staje się zadaniem pierwszoplanowym. Jej miejsce najwyraźniej zajmuje system Alma, kupiony kilka miesięcy wcześniej i określony tu jako najważniejszy członek projektu OMNIS.

Należy też wspomnieć o drugim sygnale, pomieszczonym w krótkiej, ale znamiennej nocie BN. Otóż w tekście tym przywołana jest wypowiedź Krzysztofa Nierzwickiego, dyrektora toruńskiej książki. „Wierzymy, że realizowane w chwili obecnej – twierdzi Nierzwicki – zadanie wdrożenia do tego celu narzędzi, pod nazwą <e-usługa OMNIS>, oraz zapowiadana w perspektywie kilku lat jego powszechna implementacja w sieci bibliotek Rzeczypospolitej, stanie się podstawą tej idei, dając szansę stworzenia w kraju jednego centralnego katalogu zasobów polskich bibliotek – tak przecież wielokrotnie postulowanego w naszym środowisku”⁶¹. Zatem, jeżeli odnieść wcześniejszą notę o priorytecie OMNIS w postaci zintegrowanego systemu do stwierdzenia o powszechnej w perspektywie kilkuletniej implementacji tej usługi (i.e. systemu) w sieci bibliotek, wypowiedź tę należy interpretować jako zapowiedź włączania kolejnych bibliotek do systemu współkatalogowania pod egidą BN w ramach oprogramowania Alma. Zważyw-

⁵⁸ *Katalog WBP z nową wyszukiwarką PRIMO* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://wbp.lublin.pl/index.php/2019/08/26/katalog-wbp-z-nowa-wyszukiwarka-prim/>.

⁵⁹ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2018*. Warszawa 2019, s. 182.

⁶⁰ *Biblioteka Narodowa i Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu podpisały porozumienie o współpracy* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3522-biblioteka-narodowa-i-biblioteka-uniwersytecka-w-toruniu-podpisały-porozumienie-o-wspolpracy.html>.

⁶¹ Tamże.

szy na fakt, iż zakup tego systemu dotyczył jedynie instalacji w czterech placówkach perspektywa dokooptowania kolejnych partnerów bibliotecznych w ramach wspomnianej powszechnej implementacji tego narzędzia wiązać się musi z trudnymi do oszacowania kosztami. To zapewne spowolni cały proces. Warto w tym kontekście odwołać się do dwóch dokumentów, sygnowanych przez dyrektorów bibliotek akademickich. Pierwszy z nich, przyjęty przez Konferencję Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, datowany na 9 października 2017 r. zawiera jednoznacznie aprobatę dla projektu implementacji jednolitego systemu bibliotecznego i utworzenia wspólnej bazy danych bibliotek szkół wyższych w ramach projektu OMNIS. Należy jednak podkreślić jeden istotny warunek owej implementacji. W dokumencie powołano się na założenia projektodawców, iż po okresie wstępnym system zakupiony przez BN, po wdrożeniu w trzech innych placówkach, dostępny będzie od 2019 r. dla innych bibliotek, w tym akademickich. BN zapewni bowiem bezpłatne uczestnictwo w systemie, a koszty utrzymania instalacji pokryje budżet państwa⁶². Biblioteki otrzymają więc do dyspozycji, nie ponosząc kosztów, nowoczesne oprogramowanie biblioteczne. Nie dziwi w tej sytuacji deklaracja, iż OMNIS jest rozwiązaniem, na które czekało bibliotekarstwo akademickie od dwóch dekad⁶³. Zasadniczo odmienne spojrzenie na kwestię uczestnictwa zawiera wydane w następnym roku sprawozdanie Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego (KZB), skupiającego krakowskie biblioteki akademickie, a także Bibliotekę PAU i PAN. Zwrócono w nim uwagę, iż znaczne środki finansowe przeznaczone na realizację OMNIS, a także ogólnopolski zasięg programu ograniczyły szanse bibliotek akademickich na zdobycie funduszy na zakup własnego systemu. To ważna uwaga. Nie ma już mowy w sprawozdaniu o optymistycznym wariacie bezpłatnego uczestnictwa we współkatalogowaniu z BN. Niepokój przedstawicieli KZB wzmogło spotkanie w BN na temat zakupu systemu zarządzania zasobami bibliotecznymi. „Próba dyskusji z przedstawicielami BN na temat różnych, konkretnych zagadnień związanych z udostępnieniem systemu pozostałym bibliotekom (tj. innym niż 4 wyznaczone do implementacji w pierwszym etapie) pokazała brak istnienia planu – czytamy w dokumencie – który nakreślałby perspektywę czasową operacji, czy określałby – choćby wstępne – zasady dołączania się do projektu, a także brak świadomości stopnia złożoności procesu łączenia danych z ponad 8 tys. instytucji – co budzi uzasadniony niepokój”⁶⁴. Przełom 2017 i 2018 r. rozwił, wydaje się definitywnie, nadzieje na rychłe i bezpłatne uczestnictwo w programie współkatalogowania w jednolitym systemie zakupionym przez BN. KZB w kolejnych latach nie powracał już do tego tematu.

⁶² Taką perspektywę uczestnictwa w systemie deklarowała Biblioteka Narodowa na spotkaniach informacyjnych. „Usługa <system zintegrowanego zarządzania zasobami dla polskich bibliotek>, zostanie zakupiona – czytamy w raporcie ze spotkania w lipcu 2017 r. – i udostępniona wszystkim instytucjom chcącym przenieść swoje dane do wspólnego środowiska katalogowego”. Zob. *OMNIS. System zintegrowanego zarządzania zbiorami dla polskich bibliotek – relacja ze spotkania konsultacyjnego* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/aktualnosci>.

⁶³ *Platforma usług bibliotecznych nowej generacji dla bibliotek akademickich – projekt e-usługa OMNIS Biblioteki Narodowej* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://kdbasp.bg.uni.opole.pl/platforma-uslug-bibliotecznych-nowej-generacji/>

⁶⁴ *Sprawozdanie z działalności KZB za okres styczeń 2017 r. – grudzień 2017 r.* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://bg.up.krakow.pl/kzb/wp-content/uploads/2018/11/spr2017.pdf>.

Trzecia kwestia, którą implikuje kooperacja BN i Biblioteki UMK dotyczy katalogu centralnego. Konsekwentnie nie wspomina się w tym kontekście o zasobach NUKAT, mowa jest o szansie stworzenia jednego centralnego katalogu zasobów bibliotecznych w Polsce. Co istotne, wagę tej kwestii podkreśla dyrektor biblioteki, która należała i należy do najbardziej aktywnych uczestników katalogu NUKAT⁶⁵, zatem dopiero budowa nowego zasobu pod kierunkiem BN, a kosztem NUKAT, tworzyć będzie ów wzorcowy katalog centralny. Jak rozumieć tę wypowiedź? Jedyna interpretacja jest taka, iż docelowo NUKAT powinien zejść z pola i ustąpić miejsca katalogowi, prowadzonemu przez BN. Tylko w takim wariantcie spełnić się może owa upragniona wizja, cytuję powtórnie, „stworzenia w kraju jednego centralnego katalogu zasobów polskich bibliotek” i tym katalogiem, to oczywiście, nie będzie NUKAT. Rzecz jasna w praktyce realizacja tego celu możliwa by była w dwojakiej formie, albo poprzez wstrzymanie finansowania NUKAT i doprowadzenie do jego zamknięcia lub daleko posuniętej redukcji – to wersja dramatyczna, albo poprzez stopniowe przejmowanie kolejnych bibliotek do współkatalogowania w Almie i wycofywania ich ze współpracy z NUKAT. Realizacja drugiego wariantu zapewne rozciągać się będzie na lata, ale wprowadzenie w życie tej strategii w dłuższej perspektywie odbywać się będzie w oczywisty sposób kosztem NUKAT i zmierzać będzie do jego marginalizacji. Nie dziwią więc pojawiające się od 2018 r. obawy związane z dalszą egzystencją centralnego katalogu zbiorów polskich bibliotek naukowych czy ryzykiem wstrzymania dotacji ministerialnej⁶⁶. Sposób prowadzenia przez BN polityki bibliotecznej niebezpiecznie balansuje na granicy działań destabilizujących. W jakim celu? Z NUKAT współpracuje ponad 170 bibliotek naukowych. Przejmowanie tych placówek przez BN, nawet jeżeli zakończy się sukcesem z racji uprzywilejowanej pozycji w systemie bibliotecznym, zasobu środków, finansów, którymi dysponuje BN, zajmie lata i prowadzić będzie nie do scalania, lecz rozrywania więzi między bibliotekami.

Dominująca pozycja BN powoduje, iż to do niej trafia znaczna część środków, przeznaczonych na rozwój polskiego bibliotekarstwa. W efekcie inne placówki, które nie uczestniczą w programach pilotowanych przez BN, mają dużo mniejsze szanse na uzyskanie finansów, gwarantujących ich egzystencję. I tak NUKAT każdego roku, by przetrwać, występuje o dotację specjalną MNiSW (obecnie MEiN), której wysokość oscyluje wokół 2 mln zł. Odwołajmy się do wymownego cytatu dotyczącego przyznania tego dofinansowania w 2018 r.: „Załamanie nastąpiło w 2018 roku. Jesienią 2017 – pisze Ewa Kobierska-Maciuszko – złożyliśmy wniosek, nie różniący się specjalnie od poprzednich ani rozkładem prognozowanych kosztów, ani wysokością kwoty: 2,4 mln zł. Wiosną 2018 Departament Nauki MNiSW poprosił nas o dodatkowe wyjaśnienia. Konkretnie zapytali, dla-

⁶⁵ W 2019 r. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu lokowała się na czwartym miejscu w rankingu NUKAT-u najintensywniej katalogujących bibliotek. Zob. *Sprawozdanie Centrum NUKAT BUW za rok 2019*. Warszawa 2020 s. 7 [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://centrum.NUKAT.edu.pl/images/files/sprawozdania/spr_NUKAT_2019_07052020.pdf.

⁶⁶ *Instytut Historii PAN. Apel w sprawie finansowania NUKAT* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://ihpan.edu.pl/apel-w-sprawie-finansowania-NUKAT/>; *Apel w sprawie dalszego finansowania centralnego katalogu NUKAT* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://www.kzb.krakow.pl/?p=46>; H. Hollender, A. Zielińska, M. Rek, *Oświadczenie Biblioteki Uczelni Łazarzkiego w sprawie projektu OMNIS* [online]. „Biuletyn EBIB” 2018, nr 181. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/59/60>.

czego potrzebujemy aż tyle, skoro jest projekt BN E-usługa OMNIS. Wyjaśniliśmy, dlaczego potrzebujemy aż tyle, mimo że jest projekt BN E-usługa OMNIS. Wyjaśnienia przyjęto, w lipcu dostaliśmy 50% wnioskowanej kwoty: 1,2 mln zł. Resztę sfinansowała BUW; to był ciężki rok⁶⁷. Sytuacja, gdy jedna z najważniejszych instytucji bibliotekarskich musi każdego roku starać się o dofinansowanie, które jest warunkiem jej dalszej egzystencji, świadczy nie tylko o pasywności polskiego bibliotekarstwa, lecz także o kryzysie źródeł i sposobów jego finansowania. Wpływ na to ma dominujące uprzywilejowanie, także finansowe Biblioteki Narodowej, które odbywa się kosztem innych instytucji. Mamy bowiem do czynienia z domyślnym założeniem, iż finanse ministerialne lokowane są w projekty, którym przewodzi BN. Kooperatywa z tą placówką daje korzyści, pozostawanie na uboczu oznacza problemy. W sytuacji, gdy BN otwiera projekt, który umożliwi, wedle deklaracji programowych, dostęp do katalogów wszystkich polskich bibliotek, a zarazem tworzy własny katalog centralny, pojawia się zapewne u decydentów wątpliwość, czy ma sens finansowanie na dotychczasowym poziomie katalogu nukatowskiego.

W latach 2019-2020 dwie kolejne biblioteki naukowe, partycypujące w tworzeniu katalogu nukatowskiego, podjęły działania zmierzające do zakupu zintegrowanego systemu, jako wstępnej fazy akcesji do wspólnego środowiska katalogowego Biblioteki Narodowej. W październiku 2019 r. opublikowano zamówienie na dostawę dla Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zintegrowanego systemu zarządzania zasobami wraz z dostępem do systemu bibliotecznego w chmurze obliczeniowej w modelu SaaS⁶⁸. W marcu 2020 r. rozpoczęto z kolei procedurę przetargową na „dostarczenie i implementację gotowego Systemu Zarządzania Zasobami Bibliotecznymi, wraz z usługą dostępu do Systemu w chmurze obliczeniowej, w modelu SaaS” dla Biblioteki UMK w Toruniu⁶⁹. W obu przetargach wpłynęły oferty od dwóch dostawców: firmy Ex Libris oraz American Systems. Uniwersytet toruński w październiku 2020 r. zawiadomił o wybraniu oferty firmy Ex Libris⁷⁰. Uniwersytet lubelski 18 czerwca 2020 r. ogłosił unieważnienie postępowania w związku z odrzuceniem obu ofert⁷¹. Tydzień później opublikował dokument o tytule godnym przytoczenia: *Zawiadomienie o unieważnieniu czynności unieważnienia postępowania oraz informacja*

⁶⁷ E. Kobińska-Maciuszko, *Z frontu walki o NUKAT...* s. 4.

⁶⁸ *Ogłoszenie o zamówieniu* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: https://bip.kul.lublin.pl/files/782/public/2019/azp-p221_020-2019/ogloszenie_o_zamowieniu_nr_2019_s_189-458957.pdf; *Dostawa wraz z wdrożeniem i wsparciem technicznym zintegrowanego systemu informatycznego zarządzania zasobami dla Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: https://bip.kul.lublin.pl/files/782/public/2019/azp-p221_020-2019/2_siwz_-_system_bu.pdf

⁶⁹ *Ogłoszenie o zamówieniu* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.umk.pl/zamowienia/przetargi/pliki/15852090442020-ojs061-145813-pl.pdf>; *Specyfikacja istotnych warunków zamówienia*. [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.umk.pl/zamowienia/przetargi/pliki/1585209071SIWZ.pdf>

⁷⁰ Cena oferty wyniosła 6 065 428 zł. Drugi oferent został wykluczony z przetargu. Por. *Zawiadomienie o wyborze najkorzystniejszej oferty* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: https://www.umk.pl/zamowienia/przetargi/pliki/1603880407na_strone_podpisane.pdf

⁷¹ *Informacja o unieważnieniu postępowania* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: https://bip.kul.lublin.pl/files/575/public/2020/20_2019_systembiblio/informacja_o_uniewaznieniu_postepowania.pdf.

o wyborze najkorzystniejszej oferty, w którym „w związku z ujawnieniem nowych okoliczności” anulowano wykluczenie z postępowania firmy Ex Libris, a jej ofertę („zamawiający dokonał ponownego badania i oceny oferty Wykonawcy: Ex Libris <Deutschland> i uznał, że Wykonawca spełnił warunki udziału w niniejszym postępowaniu”) oceniono jako najkorzystniejszą⁷². Tym samym obie biblioteki rozpoczęły procedury przygotowawcze do integracji swoich zasobów z katalogiem BN. 28 czerwca 2021 r. katalog Biblioteki UMK w nowym systemie został udostępniony użytkownikom. Od 14 lipca tego roku dostępna jest również nowa odsłona katalogu Biblioteki KUL. Tym samym grupę bibliotek współkatalogujących w systemie Alma tworzy obecnie wraz z BN sześć placówek. W nukatowskim wykazie bibliotek współtworzących centralny katalog zakończenie współpracy Biblioteki UMK datowane jest na 1 czerwca 2021, a Biblioteki Uniwersyteckiej KUL na 2 czerwca 2021⁷³.

Zakup systemu Alma przez dwie duże biblioteki naukowe i przystąpienie do współkatalogowania w połowie 2021 r. oznacza kontynuację procesu powolnego acz konsekwentnego pozyskiwania przez BN bibliotek naukowych do tworzenia wspólnego środowiska katalogowego, kosztem integralności katalogu centralnego NUKAT⁷⁴. W kontekście tego procesu mowa jest o pionierskich działaniach w zakresie wdrażania systemów chmurowych. Oczywiście można się z tym zgodzić, lecz to jedynie kwestia infrastruktury informatycznej, która nie decyduje o kształcie polskiego bibliotekarstwa. Mowa jest także, w tym przypadku przekaz jest konsekwentny od zarania OMNIS, iż dzięki temu projektowi sieć biblioteczna w Polsce stanie się faktem. Przy okazji zakupu Almy również zapewniano, iż „implementacja systemu jest początkiem dostarczania narzędzi do budowy ogólnopolskiej sieci bibliotecznej”⁷⁵. Przypomnijmy więc kwestię terminologiczną. Desygnatem pojęcia „ogólnokrajowa sieć biblioteczna” wedle *Ustawy o bibliotekach* są wyłącznie biblioteki publiczne⁷⁶. Biblioteka Narodowa dążąc do rozwoju i integracji sieci winna w pierwszej kolejności współpracować w zakresie tworzenia katalogu centralnego z bibliotekami publicznymi. Wciąganie do kooperacji kolejnych bibliotek naukowych nie służy rozwojowi sieci bibliotecznej, lecz tworzy niebezpieczne dla jej spójności precedensy. Włączenie natomiast do współkatalogowania kolejnych po Kielcach i Lublinie bibliotek wojewódzkich tworzyłoby racjonalne ramy do rozwoju owej sieci bibliotecznej, skupionej wokół narzędzi udostępnionych przez Bibliotekę Narodową. W ramach takiej strategii BN tworzyłaby uzupełniający, komplementarny wobec NUKAT, który zrzesza biblioteki naukowe, zasób katalogowy. Pozostaje jednak jedno, zasadnicze ale. Tym są nieuniknione koszty tego procesu i pytanie o ewentualną monopolizację rynku bi-

⁷² *Zawiadomienie o unieważnieniu czynności unieważnienia postępowania oraz informacja o wyborze najkorzystniejszej oferty* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: https://bip.kul.lublin.pl/files/957/2020/system_biblioteczny/informacja.pdf. Cena oferty firmy Ex Libris wyniosła 1 491 750 zł.

⁷³ *Biblioteki NUKAT* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/biblioteki>

⁷⁴ Już w sprawozdaniu BN za 2018 r. w nocy o porozumieniu z Biblioteką UMK obecna jest deklaracja, iż „obie biblioteki będą pracowały we wspólnym środowisku katalogowym”. Zob. *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2018...* s. 12.

⁷⁵ Tamże, s. 136

⁷⁶ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/O/D19970539.pdf>.

bioteczne przez jednego dostawcę systemów bibliotecznych. Przystąpienie bowiem kolejnych placówek do współkatalogowania w ramach jednolitego środowiska BN łączy się przecież nieuchronnie z zakupem tego samego produktu firmy Ex Libris, a zarazem eliminowaniem z rynku dotychczasowych dostawców oprogramowania bibliotecznego, w tym firm polskich. Na tym polega zasadnicza różnica między NUKAT a katalogiem centralnym BN. Biblioteki, tworzące zasób nukatowski, prowadzą własne katalogi, wykorzystując szereg różnych systemów bibliotecznych, od Alepha, poprzez Virtue, Horizonta, Kohe, PATRONA, na MAK-u skończywszy. Biblioteki, które przystępują do współkatalogowania z BN, utrzymują swój katalog w owej chmurze, co oznacza wykorzystanie infrastruktury BN i implementację jednolitego systemu, czyli Almy. Oczywiście biblioteki mogą/muszą organizować w związku z planami kooperacji z BN przetargi na dostarczenie systemu zarządzania zasobami bibliotecznymi, tak jak to uczyniła Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu czy Biblioteka Uniwersytecka KUL, ale zwycięzcą może być jedynie firma Ex Libris, bo przecież jakikolwiek inny system uniemożliwiłby ową docelową pracę we wspólnym środowisku. Inicjowanie zatem konkursu ofert na dostarczenie systemu dla biblioteki, która zamierza przystąpić do procesu współkatalogowania z BN wydaje się zabiegiem zgoła pozornym. To manewr podobny do zakupu od Henry'ego Forda samochodu w dowolnym kolorze pod warunkiem, że będzie to kolor czarny. Organizowane więc mogą być przetargi na zakup systemu bibliotecznego w chmurze, pod warunkiem, iż nazwa owego oprogramowania zaczyna i kończy się na a. Z drugiej strony występowanie o finansowanie ze środków publicznych zakupu systemu określonego producenta wydaje się sprzeczne z zasadą uczciwej konkurencji. Zobrazujmy to przykładem kolejnego projektu, noszącego nazwę „Budowa Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej”, przygotowanego przez Bibliotekę Narodową. Projekt zgłoszono w 2019 r. Jego celem miało być wdrożenie jednolitego systemu bibliotecznego (zintegrowanego systemu zarządzania) w 369 bibliotekach publicznych województwa świętokrzyskiego i lubelskiego. „Systemy obecnie wykorzystywane w bibliotekach posiadają różne technologie w warstwie sprzętowej i software'owej. Systemy te nie są z sobą kompatybilne, co uniemożliwia stworzenie interoperacyjności organizacyjnej wśród bibliotek, pracy w ramach wspólnego środowiska katalogowego i tym samym tworzenia Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej”, czytamy w uzasadnieniu celu tego przedsięwzięcia⁷⁷. Przystarzałe programy biblioteczne zostaną, wedle autorów projektu, zastąpione zintegrowanym systemem i pracą we wspólnym środowisku katalogowym jako usłudze chmurowej SaaS. W dokumentacji nie pojawia się nazwa systemu bibliotecznego, którego zakup miał stanowić integralną część projektu (wymieniona jest natomiast firma Ex Libris jako przyszły dostawca oprogramowania), nie zmienia to jednak faktu, iż owe 369 bibliotek współkatalogować miało w tym samym programie, z którego korzysta BN wraz z trzema placówkami partnerskimi. Wydaje się naturalne, iż właśnie biblioteki publiczne z województwa świętokrzyskiego i lubelskiego zostały wybrane jako beneficjenci tego projektu informatycznego.

⁷⁷ Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Opis założeń projektu informatycznego [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/krmc/ministerstwo-kultury-i-dziedzictwa-narodowego17>.

Wszak byłyby to kolejny etap zakupu jednego wspólnego systemu bibliotecznego w Polsce, który postulował Z. Pietrzyk, a zarazem logiczny krok, zważywszy na uczestnictwo w programie współkatalogowania dwóch nadrzędnych bibliotek wojewódzkich, kieleckiej i lubelskiej. Projekt z 2019 r. był oczywiście kontynuacją działań podjętych w ramach projektu OMNIS, dotyczących implementacji jednolitego systemu dla polskich bibliotek. Koszty „Budowy Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej” oszacowano na ponad 41 mln zł., z czego ponad 16 mln zł. przeznaczone było na zakup oprogramowania. Realizację zaplanowano na lata 2020-2022. Projekt ten miał stanowić pierwszy etap długofalowego przedsięwzięcia, w wyniku którego do wspólnego systemu włączyć miano 2600 bibliotek publicznych z 16 województw. Do projektu zgłosił pytania i uwagi Marek Zagórski, minister cyfryzacji, odwołując się do zaleceń sformułowanych przez Zespół Zadaniowy „Rada Architektury IT”. Nie znamy tego dokumentu, mamy jednak dostęp do odpowiedzi na ten list z 24 września 2019 r., autorstwa Pawła Lewandowskiego, wiceministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Interesuje nas jeden punkt, odnoszący się do następującego zalecenia Zespołu Zadaniowego, postulującego: „zmianę założenia dotyczącego zbudowania rozwiązania przez z góry przewidzianego dostawcę”. Podważono więc kardynalną intencję projektu, polegającą na zakupie oprogramowania od określonego producenta. W odpowiedzi ministerialnej, sformułowanej rzecz jasna w imieniu BN, stwierdzono, iż zmiana dostawcy „jest nie wskazana i stawia realizację całego przedsięwzięcia jakim jest budowa Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej pod znakiem zapytania”⁷⁸. Implementacja innego systemu bibliotecznego opóźniłaby realizację projektu, ponadto BN wraz z BJ posiadają, argumentowano, doświadczenie w implementacji systemu zakupionego w ramach OMNIS. „W wyniku przeprowadzonego postępowania – czytamy w odpowiedzi – o udzielenie zamówienia publicznego w ramach projektu pn. <e-usługa OMNIS> ofertę przedstawił tylko jeden wykonawca co może wskazywać, że rozwiązanie pozwalające na współkatalogowanie w czasie rzeczywistym w jednej bazie danych może być rozwiązaniem niszowym”⁷⁹. Z tezą tą można by zapewne dyskutować, przypominając wspomniane już wygórowane wymagania związane z dorobkiem w zakresie implementacji systemu w innych bibliotekach (narodowej i naukowej, konsorcjum 20 bibliotek), które stawiano przed ewentualnymi wykonawcami. 26 września 2019 r. Zespół Zadaniowy opatrzył projekt negatywną rekomendacją. Uzasadniać ją miały następujące braki: „Nie przedstawiono wystarczającego uzasadnienia budowy nowego systemu bez zachowania zasady konkurencyjności, (W opisie jednoznacznie wskazany jest dostawca rozwiązania.); Opis założeń wskazuje, że planowane rozwiązanie będzie zamknięte technologicznie i w długiej perspektywie nieefektywne; KPI dla Celu 1 nie odzwierciedla opisywanego w nim zmniejszenia kosztów procesów back-office bibliotek publicznych, w wyniku zamiany istniejących obecnie rozwiązań na proponowane”⁸⁰. 29 listopada projekt „Budowy Ogólnokrajowej Sieci Biblio-

⁷⁸ [List P. Lewandowskiego do J. Duszyńskiej z 24.09.2019] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/krmc/ministerstwo-kultury-i-dziedzictwa-narodowego17>.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ Karta oceny projektu nr P219 przez Zespół Zadaniowy Rada Architektury IT [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/krmc/ministerstwo-kultury-i-dziedzictwa-narodowego17>.

tecznej” został przez Lewandowskiego wycofany z dalszego opiniowania przez Komitet Rady Ministrów do Spraw Cyfryzacji⁸¹. Porażka nie zastopowała starań BN o implementację jednolitego systemu Alma w bibliotekach publicznych. Za egzemplifikację determinacji w tym zakresie służyć może przyjęty w styczniu 2021 r. i oddany do konsultacji projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025”. W jednym z priorytetów tego programu, który dotyczy wszak rozwoju czytelnictwa, widnieje następujące zadanie: „utrzymanie i wdrożenie zintegrowanego systemu zarządzania zasobami bibliotek w 500 bibliotekach: 4 już zintegrowanych oraz w przyłączonych 16 dużych bibliotekach publicznych i innych zaliczonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do OSB o księgozbiorach liczących powyżej 50 tys. jednostek, jak również w bibliotekach publicznych woj. świętokrzyskiego, łódzkiego i lubelskiego”⁸². Budżet programu wynosi ponad 1,1 mld zł⁸³. Program został przyjęty przez Radę Ministrów 21.05.2021 r. Biblioteka Narodowa w ramach pierwszego z czterech priorytetów nadzorować będzie realizację dwóch punktów tego przedsięwzięcia (określanych jako kierunki interwencji), z których jeden to owa *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek*. W tym przypadku nie pozostawiono wątpliwości co do wyboru dostawcy zintegrowanego systemu. W obszernym opisie warunków i sposobów realizacji poszczególnych zadań jednoznacznie wskazano docelowy system biblioteczny: „Budowa platformy ogólnokrajowej sieci bibliotecznej będzie odbywać się poprzez włączanie kolejnych bibliotek do wspólnej platformy informatycznej – systemu Alma i wyszukiwarki Primo, których zaawansowane możliwości technologiczne umożliwiają realizację zadań”⁸⁴. W szczegółowym wyliczeniu braków i niedostatków polskiego bibliotekarstwa, które dzięki implementacji wspólnego środowiska katalogowego ulegną radykalnej sanacji, powtórzono *in extenso* cytowane już twierdzenia o przestarzałych programach bibliotecznych, niekompatybilnych systemach, braku jednolitego interfejsu wyszukiwawczego (co utrudniać ma procesy wyszukiwawcze), niedostępności narzędzi do wspólnego katalogowania, w tym implementacji rozwiązań chmurowych. „Naprawa obecnego stanu możliwa jest – czytamy w dokumencie – poprzez cyfryzację procesów back-office bibliotek publicznych poprzez wdrożenie ujednoczonego systemu w modelu – SaaS [...], Zakupione i wdrożone oprogramowanie w ramach projektu ustandaryzuje procesy biznesowe i przełoży się na podniesienie poziomu świadczonych usług

⁸¹ [List P. Lewandowskiego do J. Pazińskiego z 29.11.2019 r.] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/krmc/ministerstwo-kultury-i-dziedzictwa-narodowego17>.

⁸² Projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025” [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-20-na-lata-2021-2025>.

⁸³ 1,1 mld zł na Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 – ruszają konsultacje publiczne [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/kultura/11-mld-zl-na-narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-20-ruszaja-konsultacje-publiczne>.

⁸⁴ Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021–2025: program wieloletni; załącznik do uchwały nr 69/2021 Rady Ministrów z dnia 21 maja 2021 r. [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://bip.mkdnis.gov.pl/pages/legislacja/programy-wieloletnie/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2-0-na-lata-2021-2025.php>.

przez poszczególne biblioteki⁸⁵. Brakuje jedynie wyjaśnień, jakie procesy biznesowe w bibliotekach polskich mają na myśli autorzy tego dokumentu. W porównaniu z projektem z 2019 r. liczbę partycypujących placówek w *Budowie ogólnokrajowej sieci* zwiększono z 369 do 496. Oprócz wspomnianych 16 dużych bibliotek publicznych w programie współkatalogowania weźmie udział 480 bibliotek z trzech terenów, do wcześniej planowanego świętokrzyskiego i lubelskiego dołączono województwo łódzkie⁸⁶. Na realizację zadania przeznaczono 41,2 mln zł. Pierwsze biblioteki zostaną przyłączone do wspólnej platformy Biblioteki Narodowej w 2022 r. Jak widać, BN konsekwentnie zmierza do obranego wcześniej celu, zakupu i implementacji zintegrowanego systemu Alma w kolejnych bibliotekach polskich.

PRZEPISY KATALOGOWANIA

Przystąpienie w 2019 r. trzech bibliotek do wspólnego katalogu BN oraz perspektywa włączenia kolejnych placówek do procesu współkatalogowania implikowała przyjęcie wspólnego kodeksu katalogowego, jednolitych zasad opracowania zbiorów. Na początku 2020 r. Biblioteka Narodowa udostępniła w wersji elektronicznej nowe przepisy katalogowania⁸⁷. „Opracowane przez Bibliotekę Narodową przepisy katalogowania – stwierdził na spotkaniu inauguracyjnym T. Makowski – to wynik wieloletniej pracy zespołu Instytutu Bibliograficznego oraz konsultacji z katalogerami BN oraz innych bibliotek. Efektem tych prac jest jednolita i spójna kodyfikacja przepisów katalogowania...”⁸⁸. Czołowe miejsce na stronie z nowymi zasadami opisu zajęły kwestie deskryptorowe. Jak wiadomo, BN zastąpiła stosowany przez wiele lat JHP BN językiem deskryptorowym. Zasady tworzenia i ustalenia dotyczące formy deskryptorów udostępniono już w 2017 r. Zniesiono wówczas podział na kartotekę wzorcową haseł formalnych i haseł rzeczowych, tworząc wspólny zasób w postaci bazy deskryptorów⁸⁹. Przyjęto zarazem generalną zasadę wyrażania deskryptorów w języku polskim. W konsekwencji nazwy osób i instytucji (hasła autorskie i korporatywne opisu formalnego) podawane są w spolszczonej wersji. To jedna z kardynalnych, w odniesieniu do np. nazw autorów starożytnych czy nazw autorów rosyjskich, zmian, które przyjęto wbrew tradycji polskich zasad katalogowania.

Oprócz reguł dotyczących deskryptorów i ich formy na stronie BN obecne są dwa podstawowe moduły w postaci *Przepisów katalogowania* oraz *Formatów*⁹⁰.

⁸⁵ Tamże s. 37-38.

⁸⁶ Harmonogram przyłączania w latach 2021-2025 kolejnych bibliotek do wspólnej platformy zob. *Budowa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek* [online]. [dostęp: 14.07.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2.0/budowa-ogolnokrajowej-sieci-bibliotecznej-poprzez-zintegrowany-system-zarzadzania-zasobami-bibliotek>

⁸⁷ *Przepisy katalogowania* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://przepisy.bn.org.pl>.

⁸⁸ *Nowe przepisy katalogowania – relacja z seminarium* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3895-nowe-przepisy-katalogowania-relacja-z-seminarium.html>.

⁸⁹ *Baza. Deskryptory BN* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=1>.

⁹⁰ W lutym 2019 r. informowano o trwających w Wydawnictwie BN przygotowaniach do druku przepisów katalogowania. Publikacja liczyła około 1500 stron. Niestety, do tej pory nie ukazała się. Por. *Nowe przepisy katalogowania...*

Analiza zawartości tych trzech działów wskazuje na konkretne braki. Po pierwsze nieobecna jest dokumentacja struktury, zawartości rekordu bibliograficznego w formacie MARC 21. Po wtóre, dział *Przepisów katalogowania* w istocie zawiera postanowienia dotyczące opisu bibliograficznego ISBD z polskimi przykładami. Nasuwa się pytanie o nieobecne w tej dokumentacji reguły doboru haseł formalnych. Wedle jakich zasad opisy zaopatrywane są w hasła główne i dodatkowe, w jakich przypadkach dokument otrzymuje na przykład hasło autorskie, a w jakich korporatywne? Czy BN wraz z bibliotekami współkatalogującymi stosuje tytuł formalny jako hasło dodatkowe? Jeżeli tak, to gdzie użytkownik znajdzie jakiegokolwiek zasady stosowania tego hasła? Pytania są o tyle istotne, iż w praktyce katalogowej BN ostatnich lat zauważyć można zasadnicze odstępstwa w tym zakresie od reguł, pomieszczonych w kanonicznych polskich normach dotyczących haseł opisu. Przykładem owych odstępstw jest odmienne stosowanie hasła głównego autorskiego, którym BN opatruje wyłącznie pozycje jednego autora. Opis pracy dwóch autorów pozbawiony zostaje hasła głównego. Zatem gdzie znaleźć można owe reguły? W tej materii należy sformułować dwie oczywiste uwagi. Pierwsza dotyczy odmiennej roli hasła w systemach zautomatyzowanych w porównaniu z dawnym katalogiem kartkowym. Ponadto we współczesnych mechanizmach wyszukiwawczych, konstruowanych na podobieństwo wyszukiwarki googlowskiej, zatem przeszukiwaniu pełnotekstowym, hasła stanowią jeden z wielu elementów identyfikujących opisy. Nie zmienia to jednak ich usytuowania w strukturze rekordu. Ich ujednoliconą formą jest integralną częścią opisu katalogowego. Uwaga druga dotyczy terminologii, do której odwołuje się BN. Nie wiadomo bowiem, czy placówka ta nadal operuje terminem hasło⁹¹. Ono nie pojawia się w tych przepisach, być może przyjęto ujednoliconą terminologię w postaci deskryptora osobowego czy deskryptora korporatywnego, dzieląc je na główne i dodatkowe. Na to wskazywałaby terminologia obecna w dokumentacji rekordu khw. Pomocą mógłby służyć (nieдоступny) słownik terminów, definiujący takie pojęcia jak hasło czy praca zbiorowa.

Brak tych kluczowych elementów przepisów katalogowania skłania do pytania o praktykę katalogową BN i pięciu (w przyszłości kilkuset) innych bibliotek współkatalogujących. Z jakiej dokumentacji korzystają? Z wewnętrznych ustaleń?, lecz chyba nie reguł przekazywanych ustnie na szkoleniach organizowanych przez narodową księżnicę? Dlaczego tych zasad nie opublikowano na stronie BN? Jak wypełniany jest rekord w formacie MARC w wersji stosowanej w BN, skoro niedostępna jest jego struktura i dokumentacja? Cóż, strapiionemu czytelnikowi tej niepełnej dokumentacji nie pozostaje nic innego, jak skierować kroki ku osobie najbardziej kompetentnej, Pełnomocnikowi dyrektora ds. katalogowania. Na pytanie o przyczyny braku ustaleń dotyczących reguł wyboru haseł, zafRASowany autor otrzymuje odpowiedź, iż „zasady doboru odpowiedzialności w odniesieniu do poszczególnych typów publikacji zostały omówione w Przepisach katalogowania Biblioteki Narodowej w podrozdziale 2.9 Oznaczenie odpowiedzialności. Każdy z typów publikacji opracowano oddzielnie...”⁹². Nieco

⁹¹ W specyficznej terminologii nukatowskiej, w ślad za RDA, hasła zostały zastąpione terminem punkt dostępu.

⁹² List Z. Żurawińskiej z 21.01.2021.

zakłopotany, acz nadal pełen dobrej woli amator wymiany korespondencji z BN próbuje tłumaczyć, iż być może niezbyt precyzyjnie zadał pytanie, które dotyczyło przecież reguł wyboru haseł, a nie kwestii oznaczeń odpowiedzialności, że to jednak odmienne zagadnienia i rzecz dotyczy z punktu widzenia formatowego grupy pól 1XX, 7XX, 8XX. W odpowiedzi znajduje zapewnienie, iż Szanowna Adresatka właściwie zrozumiała pytanie, że „wszelkie kwestie związane z oznaczeniem odpowiedzialności, a tym samym doбором głównych i dodatkowych haseł formalnych (deskryptorów) wyrażających podmioty (np. osoby, instytucje) mające wkład w powstanie katalogowanej publikacji, zostały omówione w Przepisach katalogowania Biblioteki Narodowej dostępnych pod linkiem: przepisy.bn.org.pl. W częściach dotyczących przepisów katalogowania poszczególnych typów publikacji, w podrozdziale dot. oznaczenia odpowiedzialności, ww. zasady zostały omówione szczegółowo”⁹³. Zdumionemu odbiorcy nie pozostaje nic innego, jak podziękowanie za odpowiedzi na niestosowne pytania i wyrażenie po raz wtóry przekonania, że kwestie doboru haseł i zagadnienia związane z odpowiedzialnością niekoniecznie się pokrywają i że nadal, mimo chęci i dobrej woli, nie znajduje w przepisach BN odpowiedzi na elementarne pytania typu: pod jakim hasłem głównym kataloguje się antologie, w jakich przypadkach opis książki zostaje zaopatrzone w hasło korporatywne w postaci nazwy instytucji, a kiedy rekord zostaje pozbawiony hasła głównego etc. W odpowiedzi listowej ze strony BN znajduje polemikę ze stwierdzeniem, że ustalenia dotyczące oznaczenia odpowiedzialności nie mają przełożenia na zasady doboru haseł: „Otóż w sposób fundamentalny łączy je to, że nie można dokonywać właściwego doboru haseł (głównych lub dodatkowych) bez rozpatrzenia stopnia udziału poszczególnych podmiotów (np. osób, instytucji) w procesie powstania publikacji. Inaczej mówiąc – zasady oznaczenia odpowiedzialności w opisie bibliograficznym de facto przesądzają, które podmioty mogą wystąpić w funkcji hasła (głównego lub dodatkowego)”⁹⁴. Nie zrażony niczym dyskutant po lekturze tego fragmentu nabiera ponownie ochoty na kontynuację korespondencji, na przytoczenie przykładów braku związku między odpowiedzialnością a hasłem, opisów, pozbawionych oznaczenia odpowiedzialności, zaopatrzonych jednak w hasło główne (dla niezorientowanych w meandrach katalogowania – to przypadek druków anonimowych o rozwiązanym autorstwie) itd. Szybko jednak opuszcza go zapół, bowiem w liście znajduje następujący passus: „Przyznając Panu rację, że w Przepisach katalogowania BN nie ma informacji [...] <pod jakim hasłem głównym kataloguję antologie> – stanowczo stwierdzam, że tego typu zasady nie mogły, co więcej nawet nie powinny, w tym miejscu wystąpić. Zasady stosowania haseł głównych i dodatkowych są niezależne od przepisów katalogowania, ponieważ wiążą się wyłącznie z zasadami redakcji bibliografii, gdzie szczegółowo określa się, które hasło i w jakiej sytuacji znajdzie się w nagłówku opisu bibliograficznego i tym samym będzie uznane za hasło główne”⁹⁵. W tym momencie załamany autor traci do reszty wiarę we własną skromną wiedzę, domniemane i jak się okazuje, miżerne, wręcz pozorne kompetencje. To, co uznawał za pewien dogmat, ów inte-

⁹³ List Z. Żurawińskiej z 27.01.2021.

⁹⁴ List Z. Żurawińskiej z 28.01.2021.

⁹⁵ Tamże.

gralny związek haseł z przepisami katalogowania okazał się zwykłym urojeniem. Przepisy katalogowania obejmują według BN opis, począwszy od strefy tytułu i oznaczenia odpowiedzialności do strefy identyfikatora zasobu. Hasła pozostają poza domeną przepisów. Można je dodać jako element szeregowania opisów w bibliografiach. Wiążą się bowiem wyłącznie z kwestią redakcji bibliografii i stanowią nagłówek opisu. Wówczas do dokonania takiego zabiegu w zupełności wystarczą postanowienia dotyczące oznaczenia odpowiedzialności. Koniec, kropka. Można by jeszcze zadać pytanie retoryczne, w jakim celu w katalogu BN opisy zaopatrywane są w hasła, wszak w katalogu szeregowanie opisów, a do tego podobno wyłącznie one służą, nie wchodzi w grę. Może jednak nie warto już mnożyć zbędnych pytań bez potrzeby. Poza jednym, już wspomnianym – na podstawie jakich dokumentów, poza udostępnionymi na stronie BN, biblioteki współkatalogujące wykonują opisy katalogowe?

ZAKOŃCZENIE PROJEKTU

10 września 2019 r. odbyła się konferencja prasowa, na której podsumowano realizację projektu „e-usługa OMNIS”. Tę datę uznać należy za formalne zakończenie przedsięwzięcia. Tak zresztą zatytułowano notę opublikowaną na stronie BN⁹⁶. Mottem, nadrzędną formułą tego spotkania było hasło *Połączone katalogi*. Dominuje ono również w warstwie wizualnej konferencji. Tak więc za główne osiągnięcie tego projektu uznano integrację zasobów katalogowych czterech bibliotek pod egidą BN, przedsięwzięcie, które nieobecne było w charakterystyce projektu OMNIS w 2017 r. Co więcej, w sprawozdaniu czytamy, iż T. Makowski w prezentacji zatytułowanej właśnie *Połączone katalogi* „przedstawił główny cel projektu, jakim było wdrożenie ogólnopolskiego systemu informatycznego oferującego jeden punkt dostępu do zbiorów polskich bibliotek oraz do aktualnej oferty rynku wydawniczego w Polsce. Przybliżył również szczegóły e-usług, które powstały w ramach prac nad projektem: Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS, POLONA w chmurze dla bibliotek oraz Repozytorium wydawnicze e-ISBN”⁹⁷. Mamy do czynienia z paradoksalną narracją. Oto zgodnie z nią jeden punkt dostępu do zbiorów polskich bibliotek stanowić ma wspólny katalog czterech bibliotek pod egidą BN i informatycznym nadzorem firmy Ex Libris, a nie Zintegrowana wyszukiwarka, która przeszukiwać miała zasoby wszystkich polskich bibliotek i innych instytucji kultury. Co więcej, wspólny katalog czterech bibliotek ma być urzeczywistnieniem priorytetowego celu projektu OMNIS. A niespodziewanie zdetronizowana wyszukiwarka OMNIS to jedynie dopełnienie głównego przedsięwzięcia. Niestety, w sprawozdaniu z konferencji nie znajdziemy szczegółów dotyczących realizacji czterech kluczowych e-usług. Więcej miejsca poświęcono kwestii współkatalogowania. „Meritum prezentacji dyrektora Biblioteki Narodowej – czytamy w omówieniu przebiegu spotkania – był temat połączonych katalogów wprowadzonych dzięki implementacji zintegrowanego systemu za-

⁹⁶ *Połączone katalogi – zakończenie projektu „e usługa OMNIS”* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3788-polaczone-katalogi-zakonczenie-projektu-e-usluga-omnis.html>. Przedruk w: *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019...* s. 173-174.

⁹⁷ Tamże.

rzządzania zasobami⁹⁸. Demonstracja wspólnego katalogu stanowiła zatem centralny punkt spotkania. Po raz kolejny podkreślano, iż system ten „to obecnie najnowocześniejsze narzędzie zarządzania zbiorami na świecie”⁹⁹.

Taki finał projektu i taka forma jego prezentacji skłania do wielu pytań. Pierwsze z nich, oczywiście, dotyczy samej zintegrowanej wyszukiwarki. W omówieniu zakończenia projektu poświęcono jej zaledwie kilka słów. Na stronie BN dedykowanej temu projektowi, w zakładce *Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS* znajdziemy zachętę kierowaną do bibliotek w celu współpracy, pewne szczegóły techniczne oraz powtórzoną po raz kolejny domniemaną charakterystykę możliwości wyszukiwawczych tego oprogramowania. Brak jest jednak informacji o adresie, pod którym dostępne jest to uniwersalne narzędzie, które, sądząc z wielokrotnych deklaracji, miało wręcz zrewolucjonizować dostęp do zasobów katalogowych bibliotek polskich. Czy to możliwe, że BN nie ujawniło tego adresu? A może przez przypadek pominięto kluczową przecież dla odbiorcy informację o lokalizacji tej e-usługi? Szczegółowy przegląd stron portalu BN nie przynosi, niestety, rozwiązania tej zagadki. Brak jest na tym portalu informacji o dostępności oprogramowania. W akcie desperacji zajrzyjmy zatem do sprawozdania BN za 2019 rok. Wstęp autorstwa T. Makowskiego zatytułowany „Połączone katalogi bibliotek. OMNIS/18 milionów i POLONA/3 miliony” rozpoczyna następujący passus: „Najważniejszym wydarzeniem roku 2019 było połączenie katalogów Biblioteki Narodowej z katalogami Biblioteki Jagiellońskiej (razem z innymi 39 bibliotekami Uniwersytetu Jagiellońskiego), wojewódzkich bibliotek publicznych w Kielcach i Lublinie. Razem katalogi liczą 18 milionów jednostek przechowywanych w połączonych bibliotekach. Stało się to możliwe dzięki zakupowi i implementacji zintegrowanego systemu bibliotecznego ALMA i wyszukiwarki PRIMO – najnowszych i najlepszych rozwiązań technologicznych dla bibliotek na świecie. Zostały one już wprowadzone w największych bibliotekach narodowych i akademickich”¹⁰⁰. Potwierdzenie tej zasadniczej zmiany opowieści o korzyściach OMNIS znajdziemy w rozdziale sprawozdania *Projekt e-usługa OMNIS*, którego początkowy passus brzmi następująco: „Projekt polega na uruchomieniu platformy umożliwiającej szybki i wieloaspektowy dostęp do wszystkich polskich publikacji oraz otwarte udostępnienie ich metadanych. Efektem prac jest wdrożenie systemu informatycznego oferującego jeden punkt dostępu do całości zbiorów Biblioteki Narodowej i partycypujących bibliotek oraz aktualnej oferty rynku wydawniczego w Polsce”¹⁰¹. W *Sprawozdaniu BN* nie znajdziemy żadnej wzmianki, gdzie użytkownik znajdzie stronę internetową z dostępem do zintegrowanej wyszukiwarki i będzie mógł za jej pośrednictwem przeszukać zasoby wszystkich polskich bibliotek i wielu innych instytucji, w tym muzeów, a także bibliotek cyfrowych.

⁹⁸ Tamże.

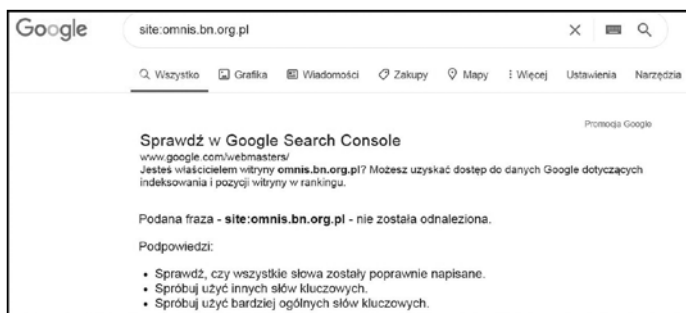
⁹⁹ Wypowiedź T. Makowskiego. Tamże.

¹⁰⁰ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019*. ... s. 4.

¹⁰¹ Tamże s. 96.

WYSZUKIWARKA OMNIS – KONKLUZJE

Czy oznacza to, że wyszukiwarka OMNIS nie została uruchomiona wraz z finalizacją projektu? Nie, oznacza to jedynie, iż nie podano w materiałach BN lub innej dostępnej publicznie dokumentacji informacji o jej dostępności w Internecie. Jak konsekwentnie jej lokalizacja została zakamuflowana świadczy brak jakiegokolwiek odwołania, linku do strony omnis.bn.org.pl nie tylko na portalu BN, ale generalnie w sieci. Na typowe pytanie postawione w wyszukiwarce Google, które zweryfikuje czy określona witryna jest indeksowana: *site:omnis.bn.org.pl* otrzymamy następującą odpowiedź:

Google nie indeksuje więc zawartości tej strony. Dlaczego? Ponieważ nie prowadzi do niej żaden link, żaden odsyłacz sieciowy. Umieszczono w sieci stronę z wyszukiwarką OMNIS, do której nie prowadzi jakikolwiek odnośnik. Postępowanie, przyznasz Czytelniku, zaiste zastanawiające. Dostępna na stronie wyszukiwarki *Deklaracja dostępności* zawiera informację o dacie jej udostępnienia w sieci – nastąpiło to 30 września 2019 r., w dniu zakończeniu projektu OMNIS, lecz już po konferencji prasowej, podsumowującej całe przedsięwzięcie¹⁰². Warto także zajrzeć do *Regulaminu* dostępnego na tej stronie, bowiem zawiera on definicję Zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS, „zwanej także e-usługą”. Umożliwiać ma ona „przeszukiwanie katalogów bibliotek z całej Polski oraz inwentarzy wybranych archiwów i muzeów”¹⁰³. Tytułem wstępu wyjaśnijmy, iż wyszukiwarka nie przeszukuje ani inwentarzy muzealnych ani archiwalnych.

Przyjrzyjmy się zawartości tego kluczowego z punktu widzenia założeń projektu OMNIS, instrumentarium wyszukiwawczego umieszczonego na wspomnianej stronie omnis.bn.org.pl¹⁰⁴.

¹⁰² *Deklaracja dostępności* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://omnis.bn.org.pl/assets/pdf/accessibility_statement_pl.pdf.

¹⁰³ *Regulamin korzystania z Zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: https://omnis.bn.org.pl/assets/pdf/terms_pl.pdf.

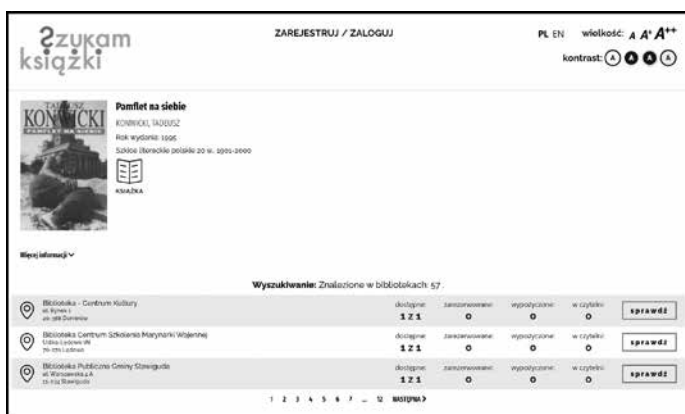
¹⁰⁴ Wyszukiwania realizowano 10.04.2021.

Sformułujmy najprostsze pytanie o tom wspomnień Tadeusza Konwickiego *Pamflet na siebie*.

Wyszukiwarka OMNIS lokalizuje tę pozycję w 57 placówkach, w Bibliotece Narodowej oraz 56 miejskich i gminnych bibliotekach publicznych, od Miejskiej Biblioteki Publicznej w Tarnobrzegu po Gminną Bibliotekę Publiczną w Chmielniku. Co ciekawe, każdorazowy w przypadku dowolnej biblioteki publicznej wybór opcji „Przejdź”, kieruje użytkownika na stronę wspomnianego już portalu *Szukam książki*.

Przypomnijmy, portal ten to wspólna baza katalogowa bibliotek wykorzystujących system biblioteczny MAK+. Z oprogramowania tego korzysta niemal 2,5 tys. placówek, głównie bibliotek publicznych, ale także biblioteki Instytutu Polskiego w Rzymie, Moskwie, Wiedniu czy Wilnie oraz liczne biblioteki usytuowane przy polskich ambasadach, od Bogoty po Pekin.

Kolejne wyniki wyszukiwania, niezależnie od tego czy egzemplarze książki rezydują w dwóch placówkach, 20 czy w 200, potwierdzają wstępną konstatację – baza rekordów, jądro projektu OMNIS, ów koncentrator metadanych zawiera jedynie rekordy BN, część rekordów POLONY oraz kopię wspólnej bazy (katalogu centralnego) MAKa+¹⁰⁵. Nieodmiennie, niezależnie od kryterium wyszukiwawczego, lokalizowane będą opisy książek z tych trzech zasobów, a użytkownik odsyłany będzie do katalogu BN i POLONY bądź portalu *Szukam książki*. Zastanawia brak w tej bazie zasobu chociażby pięciu bibliotek współkatalogujących zbiory wraz z BN, czyli Jagiellonki, Biblioteki KUL i Biblioteki UMK oraz dwóch bibliotek wojewódzkich. Co ciekawe, obie placówki, wojewódzkie biblioteki w Kielcach i Lublinie wyszczególnione są w katalogu instytucji, których, jak czytamy, „zbiory znajdują się w Zintegrowanej wyszukiwarce OMNIS”. Katalog dostępny jest na stronie wyszukiwarki i zawiera jeszcze nazwy dwóch bibliotek wojewódzkich, w Krakowie i Olsztynie. Zasoby katalogowe żadnej z nich nie są przeszukiwane przez OMNIS. Oczywiście, po identyfikacji książki w wyszukiwarce i przejściu do katalogu BN otrzymamy informacje o egzemplarzach dostępnych w bibliotekach współkatalogujących, ale pod warunkiem, że egzemplarz tej pozycji dostępny jest w zbiorach BN. W innej sytuacji, gdy egzemplarz nie rezyduje w zbiorach BN, a jedynie w jednej z bibliotek współkatalogujących, w OMNIS pojawi się informacja o braku książki. zilustrujemy to przykładem. Poszukujemy publikacji Augustyna Wróblewskiego *Badanie mleka i masła* z 1898 r. Wynik w OMNIS jest negatywny, katalog BN rejestruje tę pozycję w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej:

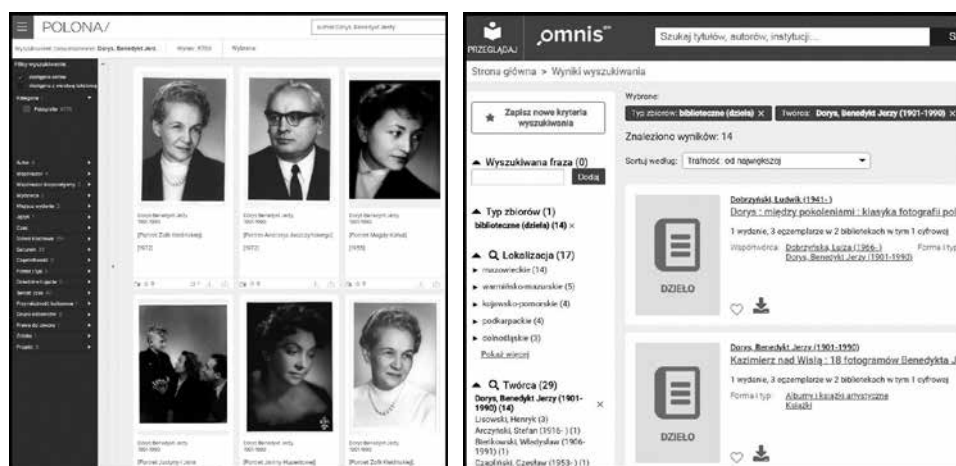
The image contains two screenshots from the OMNIS search interface. The left screenshot shows a search results page for the query "Badanie mleka i masła". The page header includes the OMNIS logo and the search term. Below the header, there is a navigation bar with "Strona główna" and "Wyniki wyszukiwania". A search criteria box contains "Zapisać nowe kryteria wyszukiwania" and "Wyszukiwana fraza (0)". A filter box shows "Wybrane: Typ zbiorów: biblioteczne (działa)". The main content area displays "Brak wyników wyszukiwania". The right screenshot shows the book details for "Badanie mleka i masła : z zakładu powszechnego do badania środków spożywczych / przez A. Wróblewskiego." by Augustyn Wróblewski (1866-1913). The details include the author's name, birth and death years, and the publisher "wydawca nieznan". Below the details, there is a section "DOSTĘPNE W INNYCH BIBLIOTEKACH" with a dropdown arrow, listing "Uniwersytet Jagielloński" and a link to "sprawdź dostępność w tej bibliotece".

Brak egzemplarza tej publikacji w BN implikuje negatywny wynik w OMNIS.

Zintegrowana wyszukiwarka przeszukiwać także miała zasoby polskich bibliotek cyfrowych. Jedynym zbiorem cyfrowym, do którego odsyła, jest POLONA. I w tym przypadku czeka nas jednak niespodzianka, bowiem OMNIS ma

¹⁰⁵ O integracji katalogu Maka+ oraz e-usługi OMNIS zob. T. Cieślak, *MAK+ w kontekście e-usługi OMNIS* [online]. [Dostęp 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://www.sbp.pl/repository/dokumenty/2018/Konferencja/Tomasz%20Cieslik%20-%20abstrakt.pdf>

dostęp jedynie do niepełnego zasobu cyfrowych książek, dostępnych w POLONIE. Niepełnego, bowiem pomija stare druki. Obecne na przykład w tym zbiorze wydanie z 1683 r. *Mowca polski albo wielkich senatorów...* nie jest odnotowane w OMNIS. Analogiczna rozbieżność dotyczy rękopisów. OMNIS nie ma dostępu do opisów manuskryptów, których kopie cyfrowe trafiły do POLONY, a rekordy katalogowe rezydują w katalogu BN. Przykładem *Korespondencja Mariana Gawalewicza*, dostępna w POLONIE, której nie rejestruje OMNIS. Podobny mechanizm ma miejsce w przypadku wydawnictw ciągłych. Wyszukiwarka OMNIS lokalizuje gazety i czasopisma ze zbiorów BN, nie odsyła jednak do ich cyfrowych kopii, dostępnych w POLONIE. Co więcej, tych odsyłaczy brakuje również w katalogu BN. Identyczna sytuacja dotyczy dokumentów życia społecznego. Z kolei opisy materiałów ikonograficznych, których cyfrowe kopie obecne są w POLONIE, częściowo znajdują się w katalogu BN, lecz nieobecne są w wyszukiwarce OMNIS. Zilustrujmy to jednym przykładem. W POLONIE znajdziemy ponad 6 tys. fotografii autorstwa Benedykta Dorysa, w katalogu BN pod hasłem Dorys Benedykt Jerzy figuruje 2480 pozycji, natomiast multiwyszukiwarka OMNIS zarejestruje jedynie 14 książek autorstwa czy współautorstwa tego fotografika:

Sprawdźmy pod tym samym kątem dostęp do rekordów zgromadzonych w katalogu MAKa+. Czy zasób, który przeszukuje OMNIS, jest tożsamy z katalogiem *Szukam książki*, do którego odsyła użytkownika? Nawet pobieżne przejrzanie obu źródeł wskazuje, iż koncentrator metadanych OMNIS nie zawiera kompletnego zbioru rekordów bibliotek, korzystających z MAKa+. Oto trzy dowolne przykłady, które obrazują rozbieżność danych. W zasobie *Szukam książki* znajdziemy 12 lokalizacji książki Anny Retmianiak *Portret słowem malowany*, wyszukiwarka OMNIS wskazuje na obecność tej pozycji wyłącznie w BN:

Portret słowem malowany
REIMANAK, ANNA, PRÓSZYŃSKI MEDIA
Rok wydania: 2013
Reimanak, Anna. Dziennikarze od 1944 i Polska. Pamiętniki potłokie od 1944 c.

Wyszukiwanie: Znalezione w bibliotekach: 12

Biblioteka Instytutu Polskiego w Düsseldorfie Czasopisma i artyk. Dziennik	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Publiczna im. Jana Mochulskiego z siedzibą w Aleksandrowie Łódzkim ul. Tadeusza Kościuszki 12 95-020 Aleksandrow Łódki	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Publiczna w Osiwie Lubuskim ul. Rybaka 30 16-040 Osiwa Lubuskie	dostępne: 1 2 1
Gminna Biblioteka Publiczna Ciołek-Kolonia Centra 43B 64-103 Ciołek-Kolonia	dostępne: 1 2 1
Gminna Biblioteka Publiczna w Skarwinio ul. Wypiska 2 82-105 Skarwina	dostępne: 1 2 1

1 2 3 ... 12 **NASTĘPNA >**

Portret słowem malowany
1 wydanie, 4 egzemplarze w 1 bibliotece

Tytuł oryginalny preferowany: Portret słowem malowany
Język oryginalny: polski
Temat: Dziennikarstwo
Tytuł alternatywny: Portret słowem malowany : archiwalne wydanie Anny Reimanak
Forma typu: Książki
Temat - ocena: Reimanak, Anna
Wydawca: Prószyński Media

Biblioteki (1) **Wydania (1)**

1 biblioteka (w tym 0 online i 1 stacjonarnych)

Biblioteka Narodowa
mazowieckie, Warszawa al. Niepodległości 213
02-086

PRZEJDZ

Analogiczną rozbieżność ilustruje próba lokalizacji powieści *Czarna łoża jasnowidzów* Fabia Delizzos. *Szukam książki* odsyła do 108 bibliotek, OMNIS kieruje użytkownika jedynie do katalogu Biblioteki Narodowej:

Czarna łoża jasnowidzów
DELIZZOS, FABIO, NIECIELKO, ANNA FL., GRUBA WYDAWCZA FOCAL
Rok wydania: 2014
Powieść naukowa SF

Wyszukiwanie: Znalezione w bibliotekach: 108

Biblioteka Publiczna Gminy Zamostek 7/3 w Mierem Filii w Siancu Zamostek 104	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Poświęcino - przy 1 Kociołku 49 filia BP w Poświęcino ul. Wolności 49 19-300 Poświęcino	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Publiczna Biłak Biłak ul. Dębina 41 10-011 Biłak Biłak	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Publiczna Gminy Korycin Korycin 2 18-100 Korycin	dostępne: 1 2 1
Biblioteka Publiczna Gminy Lubowo ul. Dąbrowska 20 18-011 Lubowo	dostępne: 2 2 2

1 2 3 4 5 6 7 ... 108 **NASTĘPNA >**

Czarna łoża jasnowidzów
1 wydanie, 2 egzemplarze w 1 bibliotece

Tytuł oryginalny preferowany: Loggia nera dei veggenti
Forma typu: Książki
Wydawca: Ols - Grupa Wydawnicza Falak

Język oryginalny: włoski
Kraj wydania: 823.131.1.0
Polska

Biblioteki (1) **Wydania (1)**

1 biblioteka (w tym 0 online i 1 stacjonarnych)

Biblioteka Narodowa
mazowieckie, Warszawa al. Niepodległości 213 02-086

PRZEJDZ

Na koniec porównajmy wyniki wyszukiwawcze opracowania na temat historii cenzury, *Krótkiej historii książek zakazanych*. Portal *Szukam książki* wskazuje 54 biblioteki, OMNIS rejestruje wyłącznie zasób BN:

The left screenshot shows the search results for the book "Krótką historią księzek zakazanych: o ich przesładowaniach i potępieniach" by Full, Werner, Baran, Bogdan, Tu, Muza. The search results are displayed in a table with columns for location, availability, and status. The right screenshot shows the detailed view of the book, including its title, author, and a list of libraries where it is available.

Wyszukiwanie: Znaleziono w bibliotekach: 64		
<p>CENTRUM BIBLIOTECZNO-KULTURALNE POWIATU NIECZYŃSKIEGO ul. Poczarska 14 14-100 Nieczęńsk</p>	<p>1 2 1 0</p>	<p>WYSZUKAJ</p>
<p>Biblioteka w Placówce Kultury Miejskiej Biblioteka Publiczna w Augustowie ul. Piłsudskiego 1 16-200 Augustów</p>	<p>1 2 1 0</p>	<p>WYSZUKAJ</p>
<p>Biblioteka i Ośrodek Kultury w Piotrkowie Kujawskim ul. Piłsudskiego 44 88-100 Piotrków Kujawski</p>	<p>1 2 1 0</p>	<p>WYSZUKAJ</p>
<p>Biblioteka Klubu 9 Braniewskiej Brygady Powolani Pomocni ul. Główna 44 14-500 Braniewo</p>	<p>1 2 1 0</p>	<p>WYSZUKAJ</p>
<p>Biblioteka Oświatowa Klubu Dowódców Operacyjnego RSZ ul. Północna 4 10-000 Włocławek (Braniewo)</p>	<p>1 2 1 0</p>	<p>WYSZUKAJ</p>

The right screenshot shows the detailed view of the book "Krótką historią księzek zakazanych: o ich przesładowaniach i potępieniach" by Full, Werner, Baran, Bogdan, Tu, Muza. The book is available in 1 library. The library is Biblioteka Narodowa mazureckie, Warszawa al. Niepodległości 213, 02-086. The book is available in 1 copy.

Przykłady znowu można mnożyć. Niezależnie od liczby egzemplifikacji wniosek jest jeden. Wyszukiwarka OMNIS nie przeszukuje, zarówno w przypadku BN i bibliotek współkatalogujących z tą placówką, jak i MAKa+, pełnych zasobów katalogowych obu instytucji. Nie sposób zatem uznać tego instrumentarium za wiarygodne źródło informacji, nawet w tak ograniczonym, w porównaniu z planami, zakresie.

Wyszukiwarka OMNIS nie realizuje żadnego z zakładanych celów. Nie pełni rzecz jasna roli uniwersalnego narzędzia przeszukującego zasoby wszystkich polskich bibliotek, wybranych muzeów i archiwów. Nie ma dostępu do polskich bibliotek cyfrowych, paradoksalnie nie identyfikuje nawet pełnego zasobu POLONY. Poza dostępem do katalogu BN, POLONY i okrojonej bazy MAKa+ nie została wyposażona w żadne z zapowiadanych funkcji wyszukiwawczych. Co więcej, jako narzędzie, które może wprowadzać czytelnika w błąd co do obecności czy braku poszczególnych tytułów w zbiorach bibliotecznych, jej przydatność jest równa wiarygodności wyników wyszukiwawczych, czyli zerowa. To, wydaje się, tłumaczy całkowite milczenie Biblioteki Narodowej na temat sieciowej lokalizacji kluczowego narzędzia projektu, Zintegrowanej wyszukiwarki OMNIS.

BILANS

Podsumowanie projektu OMNIS dotyczyć musi realizacji czterech e-usług, podstawy programowej całego przedsięwzięcia.

– Zintegrowana Wyszukiwarka OMNIS. Priorytetowa usługa w postaci wyszukiwarki w wersji (z trudem) dostępnej sieciowo okazała się atropą, która nie spełnia żadnego z zaplanowanych celów. Nie przeszukuje zasobów wszystkich, albo w wersji realistycznej, większości polskich bibliotek, nie ma dostępu do zasobów cyfrowych, do inwentarzy archiwalnych i muzealnych, do Akademiki, do pełnych tekstów, zgromadzonych w repozytorium wydawców. Nie przeszukuje nawet zawartości katalogów pięciu bibliotek, które przystąpiły do współkatalogowania.

gowania wespół z BN. Co więcej, podaje błędne lub niepełne wyniki również w odniesieniu do dwóch zasobów, które trafiły do koncentratora danych. To nie owo zapowiadane po wielokroć narzędzie, które zmieni oblicze polskiego bibliotekarstwa. To jedynie zbędna makieta. Miejsce przemilczane, do którego, nie bez powodu, nie prowadzą żadne sieciowe drogi.

– Repozytorium wydawnicze e-ISBN. Ten projekt zakończył się we wrześniu 2019 r. wraz z finalizacją projektu „e-usługa OMNIS”. Biblioteka Narodowa nie podała informacji o rezultatach tego przedsięwzięcia. Na stronie BN nadal o repozytorium mowa jest w czasie przyszłym niedokonanym¹⁰⁶. Nie wiemy zatem, ilu wydawców aktywnie współpracuje z repozytorium, przekazując wersje elektroniczne swoich drukowanych publikacji. Jak zasobna w te dokumenty jest baza biblioteczna? Za pomocą jakich narzędzi można owe zasoby pełnotekstowo przeszukiwać? Multiwyszukiwarka OMNIS, mimo deklaracji składanych w trakcie realizacji projektu, nie ma do nich dostępu. Czy metadane publikacji planowanych są dostępne i gdzie? Niezrozumiała jest nieobecność tych informacji i brak dostępu do narzędzi, które oferować miała użytkownikom ta e-usługa.

– POLONA w Chmurze dla bibliotek. Spośród czterech priorytetowych e-usług, jedynie w przypadku POLONY dla bibliotek użytkownik ma możliwość konfrontacji założeń projektu i jego realizacji. POLONA zawiera szereg kolekcji, przygotowanych w innych bibliotekach. Znajdziemy tu obiekty ze zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu, WBP w Lublinie¹⁰⁷, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kaliszu, Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Warszawie, zdigitalizowane w ramach projektu Patrimonium obiekty ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej czy publikacje z zasobu Instytutu Teatralnego w Warszawie¹⁰⁸.

– POLONA w Chmurze dla naukowców. Nic nie wiadomo o rezultatach tego przedsięwzięcia. Nie została uruchomiona jego strona, brak jest informacji o jakichkolwiek narzędziach, dostępnych dla naukowców, serwisach przygotowanych do dyspozycji osób zainteresowanych tym programem. Wśród wymienionych na stronie BN e-usług, udostępnionych w ramach realizacji projektu brak POLONY w Chmurze dla naukowców¹⁰⁹. Już w 2019 r. ze strony poświęconej OMNIS zniknęła informacja o owym programie. Na konferencji podsumowującej realizację OMNIS również nie wspomniano o tym module. Należałoby zadać pytanie, jaka była formuła akceptacji realizacji projektu OMNIS, jeżeli jeden z jego czterech filarów nie został nawet w szczątkowej formie udostępniony potencjalnym użytkownikom. Co ciekawe, w 2019 r., w fazie finalizacji projektu Biblioteka Narodowa otrzymała dofinansowanie w wysokości ponad

¹⁰⁶ *Repozytorium wydawnicze e-ISBN* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/e-isbn>.

¹⁰⁷ W ślad za przystąpieniem WBP w Lublinie do wspólnego katalogu z BN, od początku 2020 r. digitalizowane w tej placówce dokumenty niechronione prawami autorskimi trafiają do POLONY, a prowadzona przez WBP Biblioteka cyfrowa do czasu przeniesienia zasobu do BN, gromadzi elektroniczne kopie dokumentów z dostępem ograniczonym. Por. *Kolekcja cyfrowa WBP w Lublinie w Bibliotece Cyfrowej POLONA* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/news?news=full>.

¹⁰⁸ *Instytucje w Polsce* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://polona.pl/institutions/>.

¹⁰⁹ *O projekcie* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/o-projekcie>.

4,8 mln zł na realizację kolejnego przedsięwzięcia pod szyldem... „POLONA dla naukowców”¹¹⁰. Projekt realizowany jest w okresie sierpień 2019 – listopad 2021 pod kierunkiem Macieja Nadulskiego¹¹¹. Brak informacji czy stanowi uzupełnienie lub kontynuację poprzedniego, niedostępnego programu. W opisie „POLONY dla naukowców” znów czytamy o analogicznych celach: „W ramach projektu zostanie udostępniona nowoczesna i uniwersalna platforma komunikacji między uczestnikami projektów badawczych wykorzystujących obiekty zdigitalizowane. Wprowadzone rozwiązania umożliwią zarówno wyodrębnianie poszczególnych projektów badawczych, jak i ich interakcję”¹¹². Wśród przyszłych funkcji platformy znajdziemy m.in. tworzenie i pomieszczanie tekstów naukowych, wykorzystanie specjalistycznych narzędzi, korzystanie z obiektów cyfrowych, zarządzanie zespołem badawczym, zamieszczanie tekstów naukowych¹¹³. Mamy do czynienia w gruncie rzeczy z powielonym z poprzedniej edycji opisem funkcjonalności tej platformy. Wśród wielu korzyści (usprawnienie pracy zespołowej, poprawa recepcji prac naukowych, znaczące zwiększenie efektywności prac badawczych etc.), które czerpać będą użytkownicy tej platformy, znajdziemy również fundamentalny zapis: „znaczące zwiększenie widoczności prac naukowych w sieci Internet dzięki eksponowaniu opublikowanych prac w Multiwyszukiwarce”¹¹⁴. Odnotujmy także, iż jeden z kolejnych projektów, sygnowanych przez BN i realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, a mianowicie mLUMEN, zakłada stworzenie (następnej) e-usługi w postaci aplikacji mobilnej, która udostępni „wybrane informacje sektora publicznego, tj. zasoby Biblioteki Narodowej oraz polskich bibliotek różnych typów, biblioteki cyfrowej POLONA za pośrednictwem e-usługi <Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS> oraz wybranych zasobów innych instytucji publicznych”¹¹⁵. Najwyraźniej BN nadal wiąże z wyszukiwarką OMNIS dalekosieżne plany, pozostaje więc czekać z niecierpliwością na rezultaty i nową, tym razem być może publiczną odsłonę tego pionierskiego przecież projektu BN. Należy jedynie zaopatrzyć się w dozę cierpliwości, zakończenie projektu mLUMEN nastąpi bowiem w październiku 2022 roku. Nieco wcześniej, w listopadzie 2021 r. udostępniona będzie POLONA dla naukowców. W obliczu tak istotnych planów pozostaje jedynie zachęcać czytelników do śledzenia postępów prac BN i powrotu w niedługim czasie na stronę multiwyszukiwarki, by weryfikować realizację tych zapowiedzi.

Wobec radykalnej zmiany priorytetów projektu OMNIS, spróbujmy zlokalizować moment owej kardynalnej reorientacji celów przedsięwzięcia. Sięgnijmy do sprawozdań biblioteki, oficjalnych, sygnowanych przez BN dokumentów dotyczących działalności tej placówki. Sprawdźmy, jak zmieniał się opis tego przedsięwzięcia. Zważmy jedynie, że cały czas mowa jest o projekcie już oficjal-

¹¹⁰ *POLONA dla naukowców* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/polona-dla-naukowcow>.

¹¹¹ Termin końcowy, listopad 2021, podany jest na stronie BN, natomiast portal rządowy gov.pl datuje koniec projektu na 29 sierpnia 2021. Zob. *POLONA dla naukowców* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.gov.pl/web/popcwsparcie/polona-dla-naukowcow>.

¹¹² Tamże.

¹¹³ *POLONA dla naukowców...*

¹¹⁴ Tamże.

¹¹⁵ *mLUMEN* [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.bn.org.pl/projekty/mlumen>.

nie rozpoczętym, którego koncepcja, harmonogram, zostały zatwierdzone i przydzielone zostały fundusze na jego realizację. Nie są to więc plany, lecz forma dokumentacji realizacji tego potężnego programu, który formalnie uruchomiony został w 2016 r.¹¹⁶. I tak w *Sprawozdaniu* za 2017 r. czytamy, iż „rezultatem projektu będzie udostępnienie i szerokie wykorzystanie czterech zintegrowanych e-usług publicznych: Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS, Repozytorium wydawnicze e-ISBN, POLONA w Chmurze dla bibliotek oraz POLONA w Chmurze dla naukowców. Głównym rozwiązaniem będzie zintegrowana wyszukiwarka OMNIS, umożliwiająca przeszukiwanie z jednego miejsca metadanych bibliograficznych i treści publikacji dostępnych na rynku, pochodzących z zasobów Biblioteki Narodowej i pozostałych polskich bibliotek”¹¹⁷.

W kolejnym *Sprawozdaniu* czytamy, iż w 2018 r. „prowadzono analizę metadanych z serwisów polskich bibliotek oraz prace melioracyjne w bazie danych Biblioteki Narodowej. Wypracowano niesemantyczny model danych OMNIS stanowiący podstawę do przygotowania dokumentacji, a następnie ogłoszenia postępowania przetargowego na wykonanie prac analitycznych i programistycznych na potrzeby modułu OMNIS Linked Data w Koncentratorze Metadanych. Trwały prace związane z budową Koncentratora metadanych i Multiwyszukiwarki OMNIS na podstawie umowy zawartej w 2017 r.”¹¹⁸. W relacji z działań w 2018 r. powtórzono fragment tekstu z poprzedniego sprawozdania, iż głównym rozwiązaniem projektu będzie zintegrowana wyszukiwarka OMNIS. W omówieniu realizacji w tymże roku projektu OMNIS zamieszczono także informację o zakupie Zintegrowanego Systemu Zarządzania Bibliotekami. W *Sprawozdaniu* dwukrotnie pojawi się zapis o Almie jako najnowocześniejszym systemie bibliotecznym. Raz przeczytamy, że „system Alma i wyszukiwarka Primo to dziś najnowocześniejsze rozwiązania realizujące potrzeby wszystkich typów bibliotek”¹¹⁹, we wstępnych rozważaniach autorstwa T. Makowskiego znajdziemy z kolei następujący passus: „Wydarzeniem o przełomowym znaczeniu był zakup i pierwsza w Polsce implementacja zintegrowanego systemu bibliotecznego Alma i wyszukiwarki Primo – najnowszych i najlepszych na świecie rozwiązań technologicznych dla bibliotek”¹²⁰. W jeszcze innym miejscu *Sprawozdania* zamieszczono informację, że „w dniu 21 grudnia Biblioteka Narodowa rozpoczęła korzystanie z zintegrowanego systemu zarządzania zasobami Alma i wyszukiwarki Primo. Narzędzie to stanowi najnowocześniejsze obecnie rozwiązanie technologiczne na świecie”¹²¹. W *Sprawozdaniu* z 2019 r. powtórzone zostaną jak mantra stwierdzenia, iż Alma i Primo to najlepsze i najnowocześniejsze rozwiązania technologiczne na świecie¹²². Pytanie, czy instytucja państwowa po zakupie jak by nie było komercyjnego produktu powinna

¹¹⁶ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2017...* s. 5.

¹¹⁷ Tamże, s. 88.

¹¹⁸ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2018...* s. 88.

¹¹⁹ Tamże, s. 136. Ten sam passus dostępny na stronie: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/zintegrowany-system-zarzadzania-zasobami-dla-bibliotek>.

¹²⁰ Tamże, s. 4-5.

¹²¹ Tamże, s. 31.

¹²² *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019...* s. 4 oraz 29. W raporcie za 2020 r. umieszczono nieco zredukowaną formułę: „Narzędzie to stanowi najnowocześniejsze obecnie rozwiązanie technologiczne na świecie”. *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2020*. Warszawa 2021 s. 31.

wielokrotnie w sprawozdaniach, anonsach, także informacjach publikowanych na swoim portalu powtarzać sentencję, iż jest to najlepszy i najnowocześniejszy system biblioteczny na świecie, pozostawiam bez komentarza.

Kluczowy dla nas rozdział *Sprawozdania*, poświęcony projektowi OMNIS, rozpoczyna następująca fraza: „Projekt polega na uruchomieniu platformy umożliwiającej szybki i wieloaspektowy dostęp do wszystkich polskich publikacji oraz otwarte udostępnienie ich metadanych. Efektem prac jest wdrożenie systemu informatycznego oferującego jeden punkt dostępu do całości zbiorów Biblioteki Narodowej i partycypujących bibliotek oraz aktualnej oferty rynku wydawniczego w Polsce”¹²³. Jeszcze dobitniej w 2018 r. cel projektu określił Z. Pietrzyk: „W 2015 roku Biblioteka Narodowa, z inicjatywy dyrektora Tomasza Makowskiego, wystąpiła o program e-OMNIS, czyli o jeden wspólny system biblioteczny dla całej Polski”¹²⁴. Oto kwintesencja projektu – wspólny system biblioteczny, powtórzmy dla całej Polski! Zdumiony czytelnik ma prawo zadać kardynalne pytanie: czy w 2019 r. mowa jest o tym samym projekcie, o którym BN szeroko informowała w poprzednich latach. Projekt, którego flagowym instrumentem miała być wyszukiwarka zasobów wszystkich polskich bibliotek oraz innych instytucji kultury, w 2019 r. został sprowadzony z punktu widzenia użytkownika do możliwości przeglądania wspólnego katalogu czterech bibliotek i dostępu do „wszystkich polskich publikacji”, co umownie oznacza to samo, w odniesieniu do zbiorów BN i Jagiellonki. Czy można bez żadnych wyjaśnień taki efekt największego, przypomnijmy, projektu bibliotecznego przedstawić jako satysfakcjonującą realizację założeń programowych? Najwyraźniej można. Czy dostęp do zasobów czterech bibliotek spełnia tezę postawioną przez T. Makowskiego w prologu tego przedsięwzięcia, iż dzięki projektowi OMNIS powstanie ogólnokrajowa sieć biblioteczna (w domyśle: z prawdziwego zdarzenia)¹²⁵?

Jest swoistym paradoksem, iż mamy do czynienia ze szczególnym umocowaniem na mapie polskiego bibliotekarstwa jednej instytucji, która może sobie pozwolić na odwrócenie priorytetów w potężnym projekcie, może przedstawić jako skuteczną realizację tego projektu narzędzia, które nie spełniają elementarnych wymogów i nie realizują deklarowanych celów lub milczeć o przyczynach niedostępności instrumentów, akcesoriów, mechanizmów, których przygotowanie deklarowano w założeniach projektu. Jej prace nie podlegają w zasadzie ocenie środowiska, nie sposób znaleźć w literaturze przedmiotu rzetelnych recenzji jej działalności, dyskusji na temat jej programów czy kolejnych projektów finansowanych z budżetu państwa i środków unijnych. Czy w prasie bibliotekarskiej pojawiły się krytyczne omówienia tego projektu, próby bilansu, oceny jego wykonania i dostępności narzędzi, zapisanych w założeniach programowych?

Tworzenie przez BN katalogu centralnego, zakup systemu Alma, które stały się w trakcie realizacji OMNIS jego kluczowymi przedsięwzięciami, zmusza do kilku końcowych pytań.

¹²³ Tamże. s. 96.

¹²⁴ Z. Pietrzyk, *Biblioteka Jagiellońska – wczoraj, dziś i wyzwania przyszłości*. „Rocznik Biblioteki Kraków” 2018, R. 2, s. 238.

¹²⁵ Tomasz Makowski – *Dyrektor Biblioteki Narodowej o projekcie OMNIS* [wideo] [online]. [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=gVImX9bcfx4>. Materiał dostępny również w: <https://bn.org.pl/projekty/omnis/wideo>.

Jakie mogą być konsekwencje stopniowej implementacji jednego systemu bibliotecznego w Polsce, systemu wybranego przez BN dla wszystkich bibliotek, od bibliotek naukowych po powiatowe biblioteki publiczne, a być może także placówki szkolne? Czy prowadziłyby to do monopolizacji rynku przez jedną zagraniczną firmę informatyczną, która zyskałaby pozycję wyłącznego operatora systemów bibliecznych, a co za tym idzie mogłaby w tej sytuacji dyktować warunki, niezagrożona konkurencją? Jakie koszty ponosiłyby biblioteki w takim wariantcie automatyzacji ich działań?¹²⁶ Czy doprowadziłyby to do zniknięcia polskich firm, opracowujących od lat systemy biblieczne? Zakup w 2018 r. systemu Alma z założeniem wspólnego katalogowania w chmurze przez współpartnerów z jednej strony ukonkretniło ową wizję implementacji jednego systemu bibliotecznego w Polsce, a przystąpienie do współkatalogowania Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki UMK w naturalny sposób implikuje konkretne pytania o kształt i przyszłość wspólnych przedsięwzięć bibliecznych. Pierwsze z tych pytań dotyczy docelowych zamierzeń BN. Czy instytucja ta buduje wspólny katalog, który ma stanowić konkurencję dla NUKAT-u? W sytuacji, gdy jedna z głównych bibliotek współtworzących zasób katalogu centralnego od 2002 r., placówka, która należała do wąskiego kręgu założycielskiego, wycofuje się ze współpracy i rozpoczyna kooperację w ramach projektu zgoła konkurencyjnego, a w jej ślady wstępują dwie kolejne (Biblioteka UMK, WBP w Lublinie), należy stawiać fundamentalne pytania o zasady polityki bibliecznej, które przyjęła centralna biblioteka państwa.

Na koniec pytanie lżejszego kalibru. W wypowiedziach eksponujących trwałe skutki programu OMNIS wskazywano na integrację bibliotek wszystkich typów, wręcz historyczną rolę w tworzeniu sieci bibliecznej z prawdziwego zdarzenia. „Ogólnokrajowa sieć biblieczna stanie się faktem – to wypowiedź Tomasza Makowskiego z 2017 r. – dzięki projektowi OMNIS. Będziemy mogli pożyczać książki w Szczecinie, oddawać je w Przemyśle, korzystać z pięknych ulotek, powstałych... koło Rzeszowa, bądź z fotografii, które zostały zrobione w Gdańsku, to jest ogromna zmiana jakościowa”¹²⁷. O jakich ulotkach wspominał dyrektor BN, nie sposób dociec, być może miał na myśli rozwój prac w zakresie digitalizacji zbiorów w bibliotekach. Te działania trudno wszak uznać za przełomowe, Federacja Bibliotek Cyfrowych w 2017 r. miała się dobrze i stanowiła ewenement wręcz na skalę światową. Być może mowa była o domniemanych korzyściach uruchomienia e-usługi POLONA w Chmurze dla bibliotek. Warto jednak zwrócić uwagę na początkową frazę, ową niezwykłą wizję wędrowek książek po kraju, wypożyczanych w dowolnej bibliotece, i zwracanych w innej, w innym mieście, innym regionie. Można przypuszczać zatem, że BN przygotowała w ramach tego projektu logistykę zarządzania ową migracją zbiorów między placówkami bibliotecznymi wraz z zasadami transportu książek i domniemаныmi kosztami tej procedury. Zapewne niezbędnym warunkiem realizacji tej niezwykłej wizji miała być implementacja wspólnego systemu zarządzania bibliotekami, spełniona na poziomie infrastrukturalnym w postaci zakupu przez Bibliotekę Narodową systemu Alma.

¹²⁶ O ew. kosztach utrzymania licencji przez biblioteki zob. M. Gabrysiak, *Od MAK-a do OMNIS i oby nie z powrotem* [online]. „Biuletyn EBIB” 2019, nr 4 (187), s. 3 [dostęp: 9.04.2021]. Dostępny w WWW: <http://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/5/7>.

¹²⁷ Tomasz Makowski – *Dyrektor Biblioteki Narodowej o projekcie OMNIS...*

Dziś w systemie pracuje co prawda tylko sześć bibliotek, podstawowe pytanie niezależne jest wszak od liczby kooperujących placówek. Czy tworzą, zdaniem przedstawicieli BN, załączek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej? I czy użytkownik, który pożycza książkę z Biblioteki Jagiellońskiej może lub w najbliższym czasie będzie mógł oddać ją w Wojewódzkiej Bibliotece w Lublinie, a książka pożyczona w Bibliotece Publicznej w Kielcach może zostać zwrócona w Bibliotece Narodowej?

Jerzy Franke
e-mail: jfranke@uw.edu.pl

Tekst wpłynął do Redakcji 15 lipca 2021 r.